

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**İZMİR İL MÜFTÜLÜĞÜ FETVA HATTINA
GELEN TALÂKLA
İLGİLİ SORULARIN İSLAM HUKUKU
AÇISINDAN TAHLİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

Alim DEMİR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

Erzincan/2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referansgösterdiğimi belirtirim.

Alim DEMİR

TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI

T.C.

ERZİNCAN BİNALİYILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : İzmir İl Müftülüğü Fetva Hattına Gelen Talâkla İlgili Soruların
İslam Hukuku Açısından Tahlili

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 61 sayfalık kısmına ilişkin 26/04/2022 Tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %11’ dır.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK Öğrenci Alim DEMİR

KILAVUZA UYGUNLUK

“İzmir İl Müftülüğü Fetva Hattına Gelen Talâkla İlgili Soruların İslam Hukuku Açısından Tahlili” başlıklı Yüksek Lisans/Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Alim DEMİR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit Çolak

Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanı

İsak Emin AKTEPE

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK danışmanlığında **Alim DEMİR** tarafından hazırlanan “**İzmir İl Müftülüğü Fetva Hattına Gelen Talâkla İlgili Soruların İslam Hukuku Açısından Tahlili**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri** Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

09/05/2022

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

Üye : Doç. Dr. Murat POLAT

Üye : Doç Dr. M. Fatih TURAN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Doç. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

**İZMİR İL MÜFTÜLÜĞÜ FETVA HATTINA GELEN TALÂKLA
İLGİLİ SORULARIN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN TAHLİLİ**

Alim DEMİR

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

ÖZET

İnsanoğlunun huzurlu, mutlu, sıcak bir yuva kurması ve neslinin devam etmesi için evlenmesi İslam dinine göre meşru bir yol, Hz. Peygamber (s.a.v)’in en önemli sünnetlerindendir. Bunun içindir ki İslam toplumları evlenmeye büyük önem vermişler ve aileyi önemli bir kurum olarak kabul etmişlerdir. Ailenin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi ve sağlam nesiller yetiştirilmesi İslam’ın önem verdiği meselelerdendir.

İslam aile hukuku evlilik öncesi nişanlılık dönemi, nikâh, talâk (boşama) ve evliliğin sonuçları gibi bölümlerden oluşmaktadır. Çalışmamız da İzmir İl Müftülüğü fetva hattına gelen talâk ile ilgili soruları tahlil ettik. Soruların ihtiva ettiği konuları ve kavramları işledikten sonra her bir konuyu İslam hukuku kaynaklarından inceleyerek tahlil ettik.

Anahtar Kelimeler: Talâk, Mülâane/Liân, İlâ, Zihar, Tefrik, Vekâlet

**TALAK COMING TO IZMIR PROVINCIAL MUFTI'S FETVA LINE
ANALYSIS OF RELATED QUESTIONS IN TERMS OF ISLAMIC LAW**

Alim DEMİR

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

Master Thesis, JANUARY 2022

Advisor: Dr. Instructor Member Mücahit ÇOLAK

ABSTRACT

According to the religion of Islam, marriage is a legitimate way for human beings to establish a peaceful, happy, warm home and to continue their lineage. It is one of the most important sunnahs of the Prophet (saas). For this reason, Islamic societies have given great importance to marriage and have accepted the family as an important institution. The place of the family in Islam is very important. Building the family on solid foundations and raising strong generations are among the issues that Islam attaches importance to.

Islamic family law consists of parts such as the engagement period before marriage, marriage, talaq (divorce) and the consequences of marriage. In our study, we analyzed the questions about the talaq that came to the Izmir Provincial Mufti fatwa line. After processing the subjects and concepts contained in the questions, we analyzed each subject by examining the sources of Islamic law.

Keywords: Talak, Mûla'ane/Lian, İla, Zihar, Tefrik, Attorney

ÖN SÖZ

İslam dini evliliğin sağlam temeller üzerine bina edilmesini temel prensip olarak benimsemiştir. Hz. Peygamber evlenip neslin çoğalmasını ve ümmetinin çokluğuyla övüneceğini belirtmiştir. Evlilik birlikteliğinin İslam dini açısından öneminin büyük olmasının yanında sağlam bir yapıda olması ve gelecek nesiller adına bu birlikteliği kuran ebeveynlerin de hem dini hem de psikolojik olarak bilinçli bir yapı da olması oldukça önemlidir.

İslam dini evliliği teşvik ettiği gibi evliliğin bir sonucu olarak talâkı da meşru olarak görmüştür. Hatta Hz. Peygamber talâk hususunu Allah'ın helaller içinde en buğzettiği şey olarak bildirmiştir. Kişilerin dinen ve psikolojik olarak bilinçli bir yapıda olmaları evliliğin ifade ettiği manayı kavrayabilmeleri açısından önemlidir.

Bu çalışmam boyunca üzerimden motivasyon ve desteğini esirgemeyen eşim Hazal DEMİR'e ve fikir, öneri ve teşviki için değerli hocam Dr. Öğrt. Üyesi Mücahit ÇOLAK'a teşekkür ederim.

Alim DEMİR

Erzincan 2022

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	I
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	II
KILAVUZA UYGUNLUK.....	III
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1
I. BOŞANDIKTAN SONRA YAPILAN YENİ BİR NİKÂH AKDİYLE TALÂK HAKKI GERİ DÖNER Mİ? TALÂK SAYISI SIFIRLANIR MI?	2
A. Konu ile İlgili Kavramlar	2
1. Talâk.....	2
2. Ric’i Talâk.....	3
3. Bâin Talâk	4
4. Sünni Talâk	7
5. Bid’i Talâk.....	9
6. Tefvizü’t-Talâk.....	10
II. ŞAKA OLARAK BOŞAMA SÖZLERİNİ KULLANMAKLA BOŞAMA GERÇEKLEŞİR Mİ?	12
A. Sarih Lafızlar.....	13
B. Kinayeli Lafızlar	14
III. SARHOŞKEN EŞİNİ BOŞAYAN ANCAK KENDİNE GELDİĞİNDE BUNU HATIRLAYAN KİŞİNİN BOŞAMASI GEÇERLİ MİDİR?	17
A. Sarhoşun Boşamasını Geçerli Görenler ve Delilleri	18
B. Sarhoşun Boşamasını Geçerli Görmeyenler ve Delilleri	19
IV. KAYIP OLAN VE HAYATTA OLDUĞU BİLİNMEYEN KİŞİNİN EŞİ BOŞANMIŞ OLUR MU? BU KİŞİNİN EŞİ BAŞKA BİRİYLE EVLENEBİLİR Mİ?	22
A. Konu ile İlgili Kavramlar	22

1. Mefkûd	22
2. Gâib	22
V. AĞIR TAHRİK ALTINDA YAPILAN BOŞAMA GEÇERLİ MİDİR?.....	26
VI. YABANCI MAHKEMELERCE VERİLEN BOŞAMA KARARI TÜRKİYE’DE GEÇERLİ OLUR MU? BUNUN DİNİ HÜKMÜ NEDİR?	30
A. İslam Hukukunda Tefrik ve Sonuçları	30
1. Hastalık ve Kusur Sebebiyle Boşanma	31
2. Kocanın Nafakayı Temin Etmemesi veya Edememesi Sebebiyle Boşanma .	33
3. Kötü Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik	35
4. Eşine Yaklaşmama Yemini (Îlâ) Sebebiyle Boşanma.....	37
5. Eşine Zina İsnadı Sebebiyle Yeminleşme ve Lanetleşme (Mülâane/Liân)....	39
6. Zihar	41
B. Yabancı Mahkemelerce Verilen Boşama Kararı.....	44
VII. ALMANYA’DA İKAMET İÇİN EŞİMDEN BOŞANIP BİR ALMAN KADINLA EVLENMEM GEREKİYOR. BOŞANMAMIZ RESMÎ OLARAK GERÇEKLEŞTİĞİNDE DİNİ AÇIDAN DA BOŞANMIŞ SAYILIR MIYIZ?	46
VIII. EVLİ OLAN KIZIM BANA VEKÂLET VERSE ONUN ADINA BOŞAMA YAPABİLİR MİYİM?	48
A. Vekâlet	48
1. Vekâletin Şartları.....	48
2. Vekâlet Çeşitleri	48
2. Vekâletin Sona Ermesi	49
B. Vekâletle Boşama.....	49
IX. KİŞİ EŞİNİ GIYABINDA BOŞAYABİLİR Mİ?	56
A. Geçmiş Dönem (Klasik Dönem) Kitle İletişim Araçlarının Değerlendirilmesi	56
B. Günümüz Dönemi Kitle İletişim Araçlarının Değerlendirilmesi	58
SONUÇ.....	60
KAYNAKLAR.....	62
İNTERNET KAYNAKLARI.....	65

KISALTMALAR

S.	: Sayfa
S.a.v	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
H.z.	: Hazreti
Çev.	: Çeviren
DİYK	: Din İşleri Yüksek Kurulu
Cc.	: Celle Celalühü
Bs.	: Baskı
HUMK.	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
Ra.	: Radıyallahü Anh
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
Vb.	: Ve Benzeri
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedi

GİRİŞ

İslam dini aileye büyük önem vermiş, kadın ve erkeğin meşru bir çerçevede evlenmelerine müsaade etmiştir. Aile toplumun temel taşı ve insanlığa faydalı bireylerin yetiştiği yerdir. Bundan dolayıdır ki ailenin sağlam temeller üzerine bina edilmesi için evlilik öncesi dönemin önemi büyüktür. Kadın ve erkeğin birbirini tanıması, fiziki ve ahlaki özelliklerini görmesi açısından önemlidir.

Evlilik dönemi olan nikâh ise; kadın ve erkeğin şahitler huzurunda özgür iradelerini beyan etmeleridir. Bunun yanında Allah'ın yüce kitabında biz kullarını teşvik ettiği en önemli akitlerdendir. Şartlarına uygun olarak ifa edilen bu akit kadın ve erkeğin mutlu ve huzurlu bir yuva kurmasını da sağlayacaktır.

Evliliği sona erdiren birtakım haller vardır. Bunlardan biri de talâktır. İslam aile hukukunda boşama hakkı erkeğe verilmiştir. Bunun yanında hangi hallerde boşamanın geçerli olup olmadığı yine fıkıh kitaplarında yer almaktadır. Genel itibariyle insanların sorunlarına faydalı olma adına bu çalışmayı yapamaya karar verdik. İnsanların aile birlikteliğini söz ve fiillerinin sonuçlarını temel fıkıh kaynaklarından araştırarak incelemeyi hedefledik.

Gayret bizden başarı Allah'tandır.

I. BOŞANDIKTAN SONRA YAPILAN YENİ BİR NİKÂH AKDIYLA TALÂK HAKKI GERİ DÖNER Mİ? TALÂK SAYISI SIFIRLANIR MI?

A. Konu ile İlgili Kavramlar

1. Talâk

Talâk nikâh akdine belirli sözlerle son vermek, evlilik bağı sonlandırmaktır.¹ Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde talaktan bahsedilmiştir. Mesela Allah-ü Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: “Ey Peygamber kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın.”² Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurur: “Helal şeyler içinde Allah Teâlâ'nın en çok buğzettiği şey (sebepsiz yere yapılan) boşamadır.”³ Bu hadisten de anlaşılacağı üzere boşama yetkisinin keyfi kullanılmaması gerektiği ve boşamanın son çare olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Boşama hiçbir şekilde teşvik edilmemiştir. Teşvik edilen husus “ Onlarla güzellikle geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, sabredin hoşlanmadığınız bir şeyi Allah sizin için hayırlı kılmış olabilir.”⁴ Ayetinin gereği olarak kişilerin boşamadan ziyade aile ortamında huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerinin önemini anlatmıştır. Aile ortamının devamını karşılıklı sevgi, yardımlaşma ve anlayış gibi hususlar oluşturmaktadır. Bu hususlar karı-koca arasında huzur ve mutluluğu oluşturması bakımından oldukça etkilidir.⁵ Bu bakımdan eşler aralarında bir huzursuzluk meydana geldiğinde ayetin gereği olarak sabretmeleri gerekir. Yani evlilik bağı hemen koparmak yerine bu bağı güçlendirmenin çaresini aramalıdır. Aksi takdir de boşama en son çare olarak görülmelidir. Talâk konusunda Kur'an da

¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 2. Cilt, İstanbul, 1955, s. 175

² Talâk, 65/1

³ Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el- Kazvîni, *Sünen-i İbn Mâce*, 2009 Talak, 1, (2018)

⁴ Nisâ, 4/19

⁵ Abdullah Çolak, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul 2019, Ensar Yayıncılık, s.207

“Kadınlar size itaat ederlerse aleyhlerine bir yol aramayın”⁶ buyurulmuş ve sebepsiz yere olan boşama yasaklanmıştır. Bundan dolayıdır ki boşama zaruret halinde meşru olur.

2. Ric’i Talâk

Yeni bir nikâh akdine ve yeniden bir mehir ödemeye gerek olmadan kocaya kadının iddet süresi içerisinde dönme imkânı veren boşama türüdür.⁷

Bu talaktan söz edebilmek için şu hususların olması gereklidir:

- 1) Boşamada sarîh lafızların kullanılmış olması
- 2) Zifafın yaşanmış olması
- 3) Bu boşamanın üçüncü boşama olmaması gerekir.
- 4) Boşamanın bir bedel karşılığında olmaması gerekir.⁸

Bu durumda eğer koca isterse boşanma iddeti içerisinde karısının rızası olmasa bile yeni bir nikâh akdi ve yeni bir mehîre gerek olmaksızın karısına geri dönebilir. Şu ayet kocanın bu hakka sahip olduğunun göstergesidir. “Boşanmış kadınlar kendi başlarına üç hayız süresi beklesinler. Kocaları barışmak istedikleri takdirde o süre içinde onları geri almaya başkalarından daha hak sahibidirler.”⁹

Bu durumda kocanın karısına dönmesi sözle olabileceği gibi evlilik hayatına fiili bir şekilde dönmesiyle de olabilir.¹⁰

a. Ric’i Talâkın Hükümleri

- 1) Talâk adedinin noksanlaşması, yani kocanın verdiği talâk sayının eksilmesidir. Kocanın eşini bir ric’i talâkla boşadığında geriye iki talâk

⁶ Nisâ, 4/34

⁷ Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, Beyrut, 1993, s.19

⁸ Ebu Bekr b. Mes’ud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, Beyrut, 1986, Darü'lKütübi'l-İlmîyye, s.109

⁹ Bakara, 2/228

¹⁰ Ebu Bekir Merginânî, *el- Hidâye*, 2. Cilt, Beyrut, 2010, s.254-259

hakkının kalması veya iki ric'i talâkla boşadığında geriye bir talâk hakkının kalması.

- 2) Kadının iddetinin bitmesiyle evliliğin sona ermesi, yani erkek eşini bir talâkla boşasa erkek eşine dönüş yapmadan kadının iddeti bitse, iddetin bitmesiyle kadın kocasından kesin olarak ayrılmış olur. Bundan dolayı da mehr-i müecceli verme zamanı gelmiş olur.
- 3) Kadının iddeti içerisinde kocanın hanımına dönüş imkânı olması
- 4) Kadının iddeti içerisinde eşlerden birinin ölmesi durumunda diğer eşin ona ittifakla varis olması. Aralarında devam eden evlilik bağı ölümle sona ermiştir.¹¹
- 5) Ric'i talaktan dolayı iddet bekleyen bir kadının kocası iddet süresi içinde vefat edecek olsa kadının iddetinin vefat iddetine dönüşmesi, yani iddetini tamamlamadan dört ay on gün daha iddet beklemesi.
- 6) Ric'i talaktan dolayı iddet bekleyen kadının, tekrar talaka, ilaya, zihara, liana ve muhaleaya mahallinin olmaması.¹²
- 7) Ric'i talaktan dolayı iddet bekleyen bir kadının kocasının kadının iddeti bitinceye kadar kadının kız kardeşi, halası ve teyzesi gibi aynı nikâh altında bulunduramayacağı biriyle evlenememesi.¹³

3. Bâin Talâk

Kocanın boşamış olduğu hanımına yeni bir nikâh akdi ve yeni bir mehir ile dönme imkânı veren, evliliği kesin olarak sona erdiren boşamadır. Bâin talak beynunet-i suğra ve beynunet-i kübra olmak üzere iki kısma ayrılır. Beynunet-i suğra erkeğe boşadığı hanımına yeni bir nikâh akdi ile dönme imkânı veren boşamadır.

¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, Beyrut, s. 24

¹² Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.109

¹³ Vehbe Zuhayli, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9.cilt, 2.bs, İstanbul, 1994, s. 345-346

Beynunet-i kübra (büyük ayrılık) ise erkeğin hanımını üçüncü defa boşamasıyla meydana gelen boşamadır.¹⁴ Şu tür boşamalar bâin talaktır.

- 1) Nikâh yapıp zifaf yapılmadan önce olan boşamalar. Yani halvetten sonra zifaftan önce olan boşamalar. Kadının burada beklemesi gereken bir iddeti yoktur.¹⁵
- 2) Kadının isteği olarak bir bedel karşılığı olmak üzere anlaşmak suretiyle (muhalea) boşanmaları.¹⁶
- 3) Kinayeli olan sözlerle yapılan boşamalar Hanefiler'e göre bain talâktır. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ric'i talâktır.¹⁷
- 4) Kocanın nafakayı temin edememesi, kocada bulunan bir özür sebebiyle, aralarındaki anlaşmazlık sebebiyle veya kocanın kaybolması gibi durumlarda hâkimin boşamaya karar vermesi.¹⁸
- 5) Erkeğin son boşama hakkı olan üçüncü boşama hakkını da kullanması.¹⁹

İlk dört maddeye baktığımızda bu maddelerdeki boşama beynunet-i suğra, son madde yani beşinci maddedeki boşama beynunet-i kübradır. Artık yeniden evliliği sürdürme imkânı yoktur. Beynunet-i suğra da ise yeni bir nikâh ve yeni bir mehir ile dönüş imkânı vardır.²⁰

¹⁴ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.211

¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.18

¹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.25

¹⁷ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.109

¹⁸ Zuhaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 9.cilt, s. 343

¹⁹ Zuhaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 9.cilt, s. 343-344

²⁰ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.212

b. Bain Talâkın Hükümleri

- 1) Bâin talak evlilik birliğini ortadan kaldırır. Karı-koca'nın birbiriyle halvette bulunmaları yasaktır.²¹
- 2) Karı-Koca arasındaki evlilik birliği sona erdiği için mehr-i müeccel (vadeli) ileriki bir tarihe ertelenmiş mehir mehr-i muaccel (peşin) hale dönüşür.
- 3) Bâin talak iddeti bekleyen kadın artık zihar, ila, lian gibi boşamalara mahal olamaz.²²
- 4) Bâin talakla boşanan kadının hamile olması durumunda iddet beklediği süre boyunca nafakasının ve oturduğu ev masraflarının erkeğe ait olduğunda ittifak vardır. Fakat kadının hamile olmaması durumunda bu masrafların erkeğe ait olup olmadığı hakkında ihtilaf edilmiştir. Hanefiler'e göre erkek tarafından zifaktan sonra bâin talakla boşanan kadının iddet beklediği süre boyunca hamile olup olmaması fark etmeksizin nafaka ve mesken masrafları erkeğe aittir.²³ Şâfiî ve Mâlikîler'e göre eğer kadın hamile değilse sadece mesken masrafları iddet beklediği süre boyunca erkeğe aittir ve nafaka gerekmemektedir.²⁴ Hanbelîler ise erkek tarafından bain talâkla boşanan ve hamile olmayan kadının nafaka ve mesken hakkı olmadığı görüşündedirler.²⁵
- 5) Beynunet-i suğrada talak sayısı eksilir. Beynunet-i kübrada ise evlilik bağı tamamen ortadan kaybolur.²⁶
- 6) Beynunet-i suğrada kadının rızası olması halinde yeni bir mehir ile şahitler huzurunda ister iddet süresi içerisinde isterse de iddet süresi bitiminde yeni bir nikâh akdi ile eski eşi nikâh yapmaya mani değildir.

²¹ Nuri Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 2014, s.206

²² Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.213

²³ Abdullah bin Mahmud el-Mevsılî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr*, 4. Cilt, Kahire, 1937, s.8-9

²⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid ve Nihayetü'l Muktesid*, 2. Cilt, Kahire, 2004, s.78

²⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7. Cilt, Kahire, 1968, Mektebetü'l-Kahire, s.606

²⁶ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.214

- 7) Beynûnet-i kübrada bu durumda olan kadının eski kocasıyla tekrar nikâh yapabilmesi için iddet süresi sona erdiğinde başka bir erkekle evlenmesi, zifaf olayının gerçekleşmesi, ilerleyen bir tarihte boşanması veya kadının kocasının vefat etmesi vb. bir durumun ortaya çıkması halinde kadının iddet süresini bekledikten sonra ilk eşiyle tekrar nikâhlanabilir.²⁷

Zaten bu durum hukuk-ı aile kararnamesinde şu şekilde maddeleştirilmiştir:

“Beynûnet-i kat’iyye zevcenin iddeti mürûr ettikten sonra maksad-ı tahlîl ile olmayarak zevc-i âhara varıp ba’de’t-takarrub anda iftirakı ve iddetinin mürûru ile zail olur.”²⁸ Yani beynûnet-i kübra ile boşanan kadının iddet süresi bittikten sonra son evlendiği eşiyle zifaf gerçekleştikten sonra ayrılmasıyla ve iddeti de sona erdikten sonra evlilik bağı bitmiş olur. Böylece eski eşiyle evlenebilir.

4. Sünni Talâk

İslam dini evliliğe büyük önem vermiş ve boşamayı da en son çare olarak görmüştür. Eğer evlilik birliğinin devam etmemesi zaruri bir hal almışsa artık boşamayı en son çare olarak görmüştür. Boşama hakkını da ilke olarak erkeğe vermiştir. Bunun da Kur’an ve Sünnetin belirlediği ilkelere göre olmasını istemiştir. İşte sünni talâk da Kur’an ve sünnetin ilkelerine uygun boşamadır.²⁹

Kur’an da Allah-ü Teâla şöyle buyurmaktadır: “ Ey Peygamber Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesap edin.”³⁰

Yine Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’ın hanımını hayız gördüğü bir zamanda boşadığında Hz. Peygamber’in ona gönderdiği şu haber de Sünni talakı işaret etmektedir.

²⁷ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.206

²⁸ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 118.

²⁹ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, 2020, s.419

³⁰ Talâk, 65/1

“Ona söyle eşine dönsün, hayızdan temizleninceye kadar da evde barındırsın, yeniden hayız görüp tekrar temizlenince onunla cinsel temasta bulunmadan yeniden boşasın. İşte Yüce olan Allah’ın kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet budur.”³¹

Buradan da anlaşılacağı üzere Sünni talâk kadının hayız görmediği ve en son hayızdan itibaren cinsel bir ilişkinin meydana gelmediği bir dönemde olması gerekir.³² Hanefiler’e göre Sünni talâk hasen (iyi) ve ahsen (daha iyi) talâk olmak üzere iki kısma ayrılır.³³

a. Hasen Talâk

Erkeğin zifafa girdiği karısını hayız görmediği ve de son hayız görmesinden itibaren cinsel ilişkide bulunmadan temizlik süresi içinde bir talâkla boşaması, kadının iddetinin sonuna kadar her temizlik döneminde diğer boşama haklarını kullanmasıdır. Bu talak kullanılırken hiçbir şekilde cinsel ilişkiden söz edilemez.³⁴

b. Ahsen Talâk

Erkeğin zifafa girdiği karısını temizlik sürecindeyken bir talâkla boşayıp kadının iddeti bitene kadar bir daha boşamamasıdır. Yani ikinci ve üçüncü boşama hakkını kullanmamasıdır.³⁵ Bundan da anlaşılacağı üzere sünnete uygun olan boşama şekli de bu boşamadır.

Buradan hareketle günümüzde yapılan boşamaların Sünni olabilmesi için bu boşamaların mahkeme kararıyla olması şartı da aranabilir.³⁶

³¹ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, Beyrut, 2002, Talâk, 1, (5251)

³² Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.4

³³ Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid İbnü'l- Hümâm, *Şerhu Fethü 'l-Kadir*, 3. Cilt, Lübnan, 1970, s.466; Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.3

³⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.4-5

³⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.3-4

³⁶ Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 1999, s.92

Genel itibariyle Sünni olan talâkta şu şartların olması gerekir.

- 1) Kadın hayızlıyken olmaması
- 2) Hayızdan temizlendikten sonra cinsel ilişki olmaması
- 3) Bir talak hakkının kullanılması yani boşamanın bir talâkla olması

5. Bid'i Talâk

Genel itibariyle Sünni talakla bağdaşmayan her talak bid'i talâktır. Erkeğin kadını hayızlı olduğunda veya temizlik süresi içerisinde cinsel birleşme olduktan sonra ya da temizlik süresi içerisinde üç talâk hakkını da kullanarak boşamasıdır.³⁷

Kişinin talâkı bid'i olarak kullanması dinen haram olsa da büyük çoğunluğa göre böyle bir talak hukuki sonuç doğurur. Yani talâkın bid'i olarak kullanılması hoş karşılanmasa da hukuki olarak bir sonuç oluşturur.³⁸

Zahirilerden İbn Hazm hayız halinde vuku bulan, temizlik süresinden sonra cinsel birleşmeyi takip eden boşamanın kitab ve sünnetle çelişmesinden dolayı geçerli olmayacağını söylemiştir.³⁹

Cumhura göre bir temizlik süresi içinde birden fazla yapılan bid'i boşama ile üç talâk meydana gelir.⁴⁰

İbn Teymiyye, İbn Kayyım ve Şevkânî gibi âlimlere göre bir temizlik süresi içerisinde birden fazla boşama ile bir talâk meydana gelir.⁴¹

Kendi dönemlerinin ve şartlarının gereği olarak klasik dönemdeki İslam hukuk âlimlerinin çoğunluğunun tercih ettiği bid'i boşamanın hukuken geçersiz sayılması

³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.4-5; Kâsânî, *Bedâiu 'ş-Senâi*, 3. Cilt, s.88-89

³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.16

³⁹ Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zâhiri İbn Hazm, *El Muhalla bil Asar*, 9. Cilt, Beyrut, 2010, s. 363

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.57; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.86-88

⁴¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.86-88

günümüz şartları açısından talâk konusunun tam olarak idrak edilememesinden dolayı problemlerin çözümünde kolaylık sağlayacaktır.⁴²

6. Tefvizü't-Talâk

Kadının nikâh anında veya nikâh akdi yapıldıktan sonra boşama yetkisinin kendisine de verilmesini şart koşması, bunun tek taraflı irade beyanıyla olup, erkeğin rızasına ve mahkemeye başvurmadan bu yetkiyi kullanma hakkına sahip olmasına denir.⁴³

Bunun meşru olması Kur'an ve Sünnet ile sabittir. Kur'an'da Allah şöyle buyurur: “Ey peygamber! Eşlerine şöyle de: Dünya hayatını ve güzelliklerini istiyorsanız gelin size bir şeyler vereyim sonra da güzellikle sizi serbest bırakayım.

Yok, eğer Allah'ı, resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız şunu bilin ki Allah, içinizden güzel davrananlara büyük bir ödül hazırlamıştır.”⁴⁴

Hiz. Aişe ayette zikredilen bu olayla ilgili olarak şunu söylemiştir: “ Allah Resulü bizi serbest bırakmıştı, biz Allah ve Resulünü tercih etmiştik. Bu serbestlik bizim aleyhimize bir boşama meydana getirmedir.”⁴⁵

Bu ayet ve hadisten de anlaşılacağı üzere Hiz. Peygamber boşama hususunda hanımlarını muhayyer bırakmış, onlar da bu yetkiyi Hiz. Peygamberle beraber yaşama yönünde kullanmışlardır. Fakat Hiz. Peygamber'in vermiş olduğu kullanmış olsaydılar Hiz. Peygamber'den boşanmış olacaktı.⁴⁶

Erkeğe verilen boşama hakkının kadına da devredilebileceğini yukarıdaki deliller bize göstermektedir. Bu boşama yetkisinin devredilmesi nikâh anından önce

⁴² Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.211

⁴³ Bilmen, *Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, 2. Cilt, s.177

⁴⁴ Ahzâb, 33/28-29

⁴⁵ Buhârî, Talâk, 5, (5262)

⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.212-214

olabileceği gibi, nikâh esnasında ve evliliğin devam ettiği süre içerisinde de olabilmektedir.⁴⁷

Yetkinin kadına devredilmesi neticesinde eğer kadın bu verilen yetkiyi kullanıp boşanırsa bu boşanmada sarîh lafızlarla meydana gelmiş ise ric'i talâk, şayet kinayeli lafızlarla meydana gelmiş ise bain talâk hükmüne tabi olur.⁴⁸

Daha önceden de ifade ettiğimiz gibi İslam dini evliliğe büyük önem vermiş ve ailenin korunmasını istemiştir. Boşanmayı en son çare olarak görmüştür. Hatta Hz. Peygamberin helal olan şeylerde Allah'ın en buğzettiği şeyin talâk⁴⁹ olduğunu vurgulaması da evlilik birliğinin korunması ve en son olarak boşamanın yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bâin talâk konusunu işlerken de bâin talâkın yeni bir nikâh ve yeni bir mehir ile dönme imkânı veren bir boşama olduğundan bahsetmiştik. Bâin talak beynunet-i suğra ve beynunet-i kübra olmak üzere ikiye ayrılır. Eğer ki kişi eşini bâin talâk olacak şekilde bir veya iki defa boşarsa, bir defa boşadıysa kalan hakkı iki, iki defa boşadıysa kalan hakkı birdir. Bâin talâk Erkeğe boşadığı hanımına yeni bir nikâh akdi ile dönme imkânı veren boşamadır. Eğer ki erkek hanımını üçüncü defa boşamışsa artık yeni bir nikâh akdi evlilik bağına kurtarmaya yetmez. Çünkü beynuneti kübra denilen büyük ayrılık meydana gelmiştir. Yani kadın başka bir erkekle evlenmeden eski kocasına dönemez. Beynunet-i kübra da kullanılan üç talâktan sonra kadının evlendiği başka bir erkekten boşanıp tekrar eski eşine dönmesi durumunda kocanın yeniden üç talâk hakkına sahip olacağına ihtilâf yoktur. Ancak ikinci evlilik bir veya iki talâkla boşanan kadın için söz konusu edildiğinde Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre koca yeniden üç talâk hakkını elde ederken, diğer üç mezhebe göre yalnız ilk evlilikten geriye kalan talâk hakkına sahip olur.⁵⁰

⁴⁷ Muhammed Ebu Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, Kahire, 2005, Daru'l-Fikri'l-Arabi, s.326

⁴⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.197

⁴⁹ İbn Mâce, Talâk, 1, (2018)

⁵⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.108-115; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.83-89

II. ŞAKA OLARAK BOŞAMA SÖZLERİNİ KULLANMAKLA BOŞAMA GERÇEKLEŞİR Mİ?

Boşama sözlü olarak yapılan bir tasarruftur. Bu tasarrufu meydana getiren sözler de sarıh (açık) ve kinayeli (kapalı) olmak üzere iki çeşittir. Burada sarıh ve kinayeli lafızlara geçmeden önce şunu da belirtmek gerekir ki talâkın sözlü bir tasarruf olması dolayısıyla sağır ve dilsiz olan kişiler iradelerini sözlü bir şekilde ifade edemediklerinden dolayı bu kişilerin boşama kastı taşıyan işaretleri söz gibi kabul edilir.⁵¹ Hatta bu konu da şöyle bir kaideden söz edilebilir. “Dilsizin işaret-i ma’hudesi (anlaşılan işareti) lisan ile beyan gibidir.”⁵² Dilsiz olan kişinin anlaşılan işaretleri diliyle konuşarak yaptığı beyan hükmündedir. Çünkü dilsiz olan bir kişiye söz isnad edilememesi durumunda kişinin kendi haklarından yararlanamaması bir yana yaşama hakkını bile kullanması mümkün değildir. Dilsiz olan kişinin yaptığı işaretlerin ne anlama geldiği o kişiyle beraber yaşayan kişiler tarafından bilinebilir. Bu kişilerin bilgileri neticesinde dilsizin işaretlerine hüküm bina edilir. Günümüzde bu gibi kişiler için özel okullar açılmış ve işaret dili geliştirilmiştir. Bu konuda da zaten uzman kişiler mevcuttur. Bunun için dilsiz olan kişinin işaretlerini değerlendirme hususunda bu uzman kişilere başvurulabilir. Dilsizin okuma yazma bildiğinde yazma eyleminin de işaret hükmünde olduğu kabul edilir.⁵³ HUMK’a baktığımız da bu durumun ve okuma ve yazma bilmediğinde işaretleri anlayacak uzman kişilerin bulunması gerektiği belirtilmiştir. “Sağır ve dilsiz şahit okuma ve yazma bilirse sorular kendisine yazılı halde bildirilir ve cevapları yazılı olarak istenir. Okuma ve yazma bilmediğinde hâkim kendisine mahsus olan işaretlerini anlayacak uzman kişi vasıtasıyla cevap ister.”⁵⁴

⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7. Cilt, s.373-374

⁵² Mecelle, md. 70

⁵³ Mustafa Yıldırım, *Mecelle’nin Külli Kaideleri*, İzmir, 2012, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, s. 159

⁵⁴ 18.06.1927 tarih ve 622, 623, 624 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

A. Sarih Lafızlar

Kullanıldığında başka manalara ihtimali olmayan, örfi olarak da çoğunlukla talâk için kullanılan ve açıkça boşamayı ifade eden sözlerdir. Örneğin; sen boşsun, sen benden boşanmışsın, seni boşadım gibi sözlerdir.⁵⁵ Bu lafızlar açıkça boşamayı ifade ettiği için sarih lafızlardır. Bu lafızları kullanan kişinin ric'at hakkının bulunduğu Kur'an'da ifade edilmiştir. Allah-ü Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: “Eğer taraflar arayı düzeltmeyi istiyorlarsa kocaları, onları kendilerine geri çevirme hususunda başkalarından daha ziyade hak sahibidirler.”⁵⁶ Ayrıca “Senden ayrıldım, sen bana haramsın, şart olsun, sen bana namahrem oldun” gibi örfi olarak da boşama ifade eden sözlerde sarih lafızlardandır.⁵⁷ “Şart olsun” lafzı da kullanıldığı bölgede boşama manasında kullanılıyorsa bu da sarih lafız olarak kabul edilir.⁵⁸ Kinayeli lafızlar kullanıldığı bölgede boşama amaçlı olarak kullanıldığında sarih lafız olarak kabul edilmiştir. “Talak Elfaz-ı Sariha ile Vaki Olur. Mütearef (bilinen) olan elfaz-ı kineviyye dahi sarih hükmündedir.” Şeklinde Osmanlı aile hukuk-ı kararnamesinde madde olarak kabul edilmiştir.⁵⁹

Hanefiler sarih lafızlarla yapılan boşamanın ric'i talak olduğunu ve kişinin boşadığı hanımına, iddet süresi içersinde dönebileceğini söylerler.⁶⁰

İmam Mâlik ve ona tabi olanlara baktığımız da onlar sarih lafzın yalnızca talâk lafzı olduğunu, talaktan başka bütün lafızların kinaye olduğunu söylemiştir.⁶¹

⁵⁵ Abdülganî el-Guneymî el-Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, 3. Cilt, Lübnan, 2010, s.40

⁵⁶ Bakara, 2/228

⁵⁷ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 88

⁵⁸ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.207

⁵⁹ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 109.

⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsûr*, 6. Cilt, s.80

⁶¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.95

İmam Şafii boşamanın sarıh lafızlarının talâk, serah ve firak olduğunu bunların Kur'an-ı Kerimde zikredildiğini söylemiştir. Yine Zahiriler 'den bir kısım ulemada bu üç lafızdan başka bir lafızla kadın boşanmaz demiştir.⁶²

İmam Şâfiî ve Ebu Hanîfe boşamada sarıh sözlerin niyete muhtaç olmadığını söylemişlerdir. İmam Malik ise; boşamanın sarıh sözlerini niyete muhtaç görmüş ise de; kişinin yalan söylediği şüphesi kuvvetli olan yerlerde kötülük kapısını kapatmak için sözünün kabul olunmaması gerektiğini söylemiştir.⁶³

Sarıh lafzın hükmü ise; sarıh lafızda söz bizzat açık olduğu için ve ayrıca niyet ve bir karineye ihtiyaç duymadan sözü kullananın maksadına bakılmadan lafız neyi ifade ediyorsa o anlamda kullanılmış olur. Yani sarıh lafızda niyete veya herhangi bir karineye bakılmadan boşama meydana gelir.⁶⁴

B. Kinayeli Lafızlar

Başka şeye yorumlanması mümkün olan, boşamaya ve başka anlamlara da ihtimali olan ve söylenen sözden maksadın ancak niyetle anlaşıldığı lafızdır.⁶⁵

Kinayeli sözler hem boşama hem de boşama dışındaki anlamlara gelen sözlerdir. Kinayeli anlamda olan sözlerde niyet şarttır. Evimden çık, ailenin yanına git, benden uzaklaş, sen bana haramsın vb. sözler kinayeli sözlerdendir. Kişi bu lafızları kullanırken boşama niyeti varsa karısı ondan boş olur. Fakat boşama değil de başka manayı kastederse karısı boş olmaz.⁶⁶ Kinayeli lafızlarda söylenen lafızla neyin kastedildiği hususunda ve bu kapalılık giderilmediği müddetçe bu lafızla hüküm verilmez. Bu kapalılık Hanefî ve Hanbelîler'e göre söylenen lafızla neyin kastedildiği açıkça ifade edilmekle ve bu boşama konusunun konuşulduğu ortamdaki halin

⁶² İbn Hazm, *el Muhalla bil Asar*, 9. Cilt, s. 436-437

⁶³ İbn Rüsd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.96

⁶⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 6. Cilt, s.76

⁶⁵ Zuhayli, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 9.cilt, s. 301

⁶⁶ Ebu Şuca el-İsfehâni, *Gâyetü'l-İhtisâr* (çev. Nizameddin Ersöz), İstanbul, 2005, s.458

deleletiyle anlaşılır.⁶⁷ Mesela Osmanlılarda uygulanan ve sık bir şekilde karşımıza çıkan “İraden elinde olsun” gibi kinayeli olan lafızlarda böyledir. Bu lafızlar örf ve âdete göre veya kullanan kişinin niyetine göre boşama iradesinin kadına verilmesi anlamına gelebileceği gibi mutlak manada boşama anlamında da kullanılmış olabilir. Ve yine “Babanın evine git, benden kurtuldun, seni serbest bıraktım, çık git, sen benim karım değilsin” gibi lafızlar da kullanan kişinin niyetine ve bir karineye göre anlaşılır. Kişi bu lafızları kullanarak boşamayı kastetmişse boşama meydana gelir. Eğer boşamayı kastetmedim deyip durumun aksini söylerse bu durumda hüküm kişinin kendisi ve yüce yaratıcısı arasındadır.⁶⁸ Mâlikî ve Şâfiîler kinayeli lafızlarla yapılan boşamada kişinin sadece boşamaya yönelik niyetinin bulunması gerektiği, halin delaletinin gerekli olmadığı görüşündedirler.⁶⁹

Kinayeli sözler kullanıldığında şu durumlarda boşama anlamına gelir ve eşleri birbirinden ayırır:

- 1) Kocanın kinayeli sözleri boşama niyetiyle söylemesi gerekir.
- 2) Kinayeli sözlerin kullanıldığı ortam boşama niyetine delalet etmesi gerekir.⁷⁰

Hanefîler kinayeli lafızlarla yapılan boşamanın bâin talâk olduğu görüşündedir. Yani evliliğin yeni bir nikâh akdi yapılarak devam edebileceği kanaatindedirler.⁷¹

İslam dininde evlilik önemli bir müessesedir. Kişinin haklı bir gerekçesi olmadan boşanması da uygun görülmemiştir. Aynı zamanda boşamada kullanılan sözlerinde şaka olarak da olsa kullanılması yine uygun değildir. Çünkü evlilik müessesesinin ciddiyetini kavrama açısından boşamanın şaka konusu yapılması hoş bir durum değildir. Bu durum dini hükümlerle alay etmek anlamına gelmektedir. Şaka olarak da olsa boşama sözlerinin kullanılmasıyla boşamanın meydana geleceği

⁶⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3. Cilt, s.132

⁶⁸ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.207

⁶⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3. Cilt, s.132

⁷⁰ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, 1999, s. 88

⁷¹ Merginânî, *el-Hidâye*, 1. Cilt, s.230

unutulmamalıdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) bu konu şöyle buyurmuştur: “ Üç şeyin ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir: Nikâh, talak, ric’at (boşanan kadına iddet süresi içinde dönmek) tir.”⁷²

Hanefî ve Şâfiîler’e göre şaka olarak yapılan boşama geçerlidir.⁷³ Mâlikî ve Hanbelîler ise şaka olarak yapılan boşamanın geçerli olması için niyet ve boşamaya kastın olmasını şart koşmuşlardır. Bu şartlar olmadığında ciddi olmayan boşamayı geçersiz sayarlar.⁷⁴

⁷² Ebû Dâvûd Süleymân b. Eş‘as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Beyrut, 2005, Talak, 9, (2194)

⁷³ İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethü'l-Kadir*, 3. Cilt, s.488; Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 4. Cilt, Beyrut, 1994, s.469

⁷⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.96; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7. Cilt, s.378

III. SARHOŞKEN EŞİNİ BOŞAYAN ANCAK KENDİNE GELDİĞİNDE BUNU HATIRLAYAN KİŞİNİN BOŞAMASI GEÇERLİ MİDİR?

İslam hukukunda boşama yetkisi kocaya verilmiştir. Tabii ki koca bu hakkı kullanırken belli niteliklere haiz olması gerekir. Yani kocanın bu yetkiyi kullanırken tam eda ehliyeti dediğimiz klasik İslam hukukçularının ifadesiyle akıllı yerinde ve buluğa ermiş olması gerekmektedir. Bunun içinde akıl baliğ olmayan çocukların ve akıl hastası olanların boşaması geçerli değildir.⁷⁵ Kişinin boşamasının geçerli olabilmesi için bizzat kendisi veya vekâlet verdiği kişi tarafından olması gerekir.⁷⁶ Bundan dolayı ergenlik çağına gelmemiş olan küçüklerin, akıl hastası olanların, bunak olanların ve boşama vekâleti olmayanların yapacak oldukları boşamalar hukuken geçerli değildir.⁷⁷

Hiz. Peygamber(s.a.v) bir hadisinde şöyle buyurur: “ Küçüğün ve bunamış kimsenin boşaması dışında her boşama caizdir.”⁷⁸

Hatta boşama ehliyetine sahip kocanın boşama yetkisine sahip olduğu Osmanlı

Aile Hukuku Kararnamesinde şu şekilde kanunlaştırılmıştır: “Talâk’ın ehli, mükellef olan zevce (koca) tir.”⁷⁹

Sarhoşluk halinde olan kocanın yaptığı boşama ehliyeti etkiler mi veya ne ölçüde etkiler? Burada asıl inceleyeceğimiz konu sarhoşluk durumunda olan kocanın boşamasının hükmü nedir?

Sarhoşluk, kişinin sıvı veya katı halde olan sarhoş edici bir maddeyi alması sonucu aklının karışması ve yok olması sonucu ne dediğini ve ne yaptığını bilmeyecek

⁷⁵ Merginânî, *el-Hidâye*, 1. Cilt, s.229

⁷⁶ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmi ‘u’l-kebîr*, Beyrut, 2000, s.180

⁷⁷ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s.80

⁷⁸ Buhârî, Talâk, 11

⁷⁹ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md.102.

durumda olmasıdır.⁸⁰ Ebû Hanîfe erkek ile kadını ve yerle göğü ayırt edemeyeni sarhoş olarak tarif etmiştir.⁸¹

Sarhoşluk hali kişide bulunan fiil/eda ehliyetine tesir ettiği için doğal olarak kişi aklı yerinde olmadığı için boşama halini de etkilemektedir. Bundan dolayı sarhoş olan kişinin boşamasının geçerli olup olmaması sarhoşluğu oluşturan maddenin durumuna göre değişmektedir.⁸² Eğer bu kişi zarureten dolayı veya tedavi amaçlı ilaç alma gibi yahut tehdit altında kalarak zorla sarhoş edici içkiyi içme durumunda kalarak sarhoş olmuş ise yaptığı tasarrufları bütün mezheplerin ittifakıyla geçersizdir. Bu sebeple sarhoşluk haram olmayan yollarla meydana gelmişse böyle bir kişinin boşaması da mezheplerin ittifakıyla geçersizdir. Çünkü böyle bir durumda kişinin boşaması elde olmayan bir nedenden kaynaklandığı için kişiyi sağlıklı karar vermesine de etki edecektir.⁸³

Kullanılması dinen yasak olan şeylerle sarhoş olunması durumunda olan kimsenin boşamasının geçerli olup olmadığı hususunda mezhepler ihtilaf etmişlerdir. Boşamasını geçerli sayanların delilleri olduğu gibi geçerli görmeyenlerin de bir takım delilleri vardır.

A. Sarhoşun Boşamasını Geçerli Görenler ve Delilleri

Hanefî, Şâfiî ve Mâlikîlerden bir kısmı ve Hanbelîler'e göre sarhoşun boşaması geçerlidir. Bunlara göre ise "Erkek karısını boşarsa"⁸⁴ şeklindeki ayette sarhoş olan ve olmayan diye ayırım yapılmadığını sadece karısını boşayan kişinin boşamasından söz edildiği söylemişlerdir.⁸⁵

⁸⁰ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.198

⁸¹ İbnü'l- Hümmâm, *Şerhu Fethü'l-Kadir*,3. Cilt, s.489, Serahsî, *el-Mebsût*, 9. Cilt, s.105

⁸² Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.84

⁸³ Zuhayli, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9.cilt, s.290

⁸⁴ Bakara, 2/230

⁸⁵ Öndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.434

Bir diğerk delilleri ise ayette “Ey iman edenler! Ne söyledikinizi bilinceye kadar sarhoşken namaza yaklaşmayın.”⁸⁶ buyurulmaktadır. Bu ayette sarhoş olan kişiler de muhatap alınmış ve İslam’ın emir ve yasaklarıyla mükellef kılınmıştır. Bundan dolayı da boşamaları da geçerlidir.⁸⁷

B. Sarhoşun Boşamasını Geçerli Görmeyenler ve Delilleri

Hiz. Osman, Ömer b. Abdülaziz, İmam Şâfiî, Zahiriler ve Hanefilerden Tahâvî ve Kerhi gibi âlimler sarhoşun boşamasını geçersiz görmüşlerdir.⁸⁸

Bunların dayandıkları deliller ise; sarhoş olan kişinin akli ve iradesi yerinde değildir. Bu yüzden o kişi akıl hastasına benzemektedir. Akıl hastası olanın, küçük çocuğun ve haram olan yollarla sarhoş olanın boşamasının geçerli sayılmaması temyiz gücünün yok olması sebebiyledir. İşte sarhoşlukta bu niteliktedir. Diğer taraftan sarhoş olan bir kişinin dinden çıkması geçerli olmadığına göre boşaması da geçerli değildir.⁸⁹

Bir diğeri ise; Maiz Hiz. Peygambere gelerek zina suçu işlediğini ve cezalandırılmasını istediğinde Hiz. Peygamber ona sarhoş olup olmadığını sormuş ve bu hususların olmadığını öğrenince cezalandırılmasına karar vermiştir.⁹⁰ Bu hadiste sarhoş olan kişinin söz ve fillerinden sorumlu olmadığını göstermektedir.

Bir başka delilleri ise; “ Ey iman edenler! Ne söyledikinizi bilinceye kadar sarhoşken namaza yaklaşmayın.”⁹¹ Ayetidir. Çünkü mükellef olmanın şartı akıldır. Akıl durumu da sarhoşta mevcut değildir. Sarhoş da söylediği sözü ve davranışları bilerek yapmamaktadır.

⁸⁶ Nisâ, 4/43

⁸⁷ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.200

⁸⁸ İbnü'l- Hümmâm, *Şerhu Fethü 'l-Kadir*,3. Cilt, s.488-489

⁸⁹ Kâsânî, *Bedâiu 'ş-Senâi*, 3. Cilt, s.99

⁹⁰ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahih-i Müslim*, Riyad, 2006, Hı lüd, 3, (17)

⁹¹ Nisâ, 4/43

Hatta bir hadiste Hz. Peygamber: “ Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, büyüyünceye kadar küçükten (çocuktan) ve akıllanıncaya kadar akıl hastasından” buyurmaktadır.⁹²

İslam hukukunda kişinin mükellef olabilmesi için akıl ve irade şartı önemlidir. Nitekim sarhoş olan kişide sarhoşluk halinde bu önemli şart bulunmayacağından dolayı kişi ehliyet dayanağını yitirmiş olacaktır. Bu durumda olan kişilerde geçici de olsa temyiz gücünden yoksun olacaklardır. Nasıl ki akli dengesi yerinde olmayan akıl hastasının boşaması geçerli değilse sarhoşun da boşaması geçerli olmamalıdır.⁹³ Bu durum Osmanlı hukuk-ı aile kararnamesinde “Sarhoşun talakı muteber değildir.” şeklinde kanunlaştırılmıştır.⁹⁴

İslam dininin önem verdiği ve ciddi bir müessese olan evlilik sorumluluk bilincini gerektirir. Bundan dolayı evliliğin ve boşamanın hiçbir şekilde hafife ve alaya alınmaması gerekir. Evliliğin ve boşamanın ciddiyetini Hz. Peygamber hadisinde bizzat anlatmış; nikâh, talak ve ric’at gibi hususların şakasının da ciddisinin de ciddi olduğunu belirtmiştir.⁹⁵ Tabii konuyu işlerken de bahsettiğimiz gibi sarhoşun boşamasını geçerli görenler olduğu gibi geçerli görmeyenlerde vardır. Fakat İslam hukukunda kişinin mükellef olabilmesi için akıl ve irade şartı önemlidir. Sarhoş olan kişi de bu bulunmayacağından dolayı kişi ehliyet dayanağını yitirmiş olacaktır. Bu durumda olan kişiler geçici de olsa temyiz gücünden yoksun olacaklardır. Nasıl ki akli dengesi yerinde olmayan hastaları boşaması geçerli değilse sarhoşunda boşaması geçerli olmamalıdır.

Bu durum Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesinde “Sarhoşun talakı muteber değildir”⁹⁶ şeklinde kanunlaştırılmış ve sarhoş olan kişinin boşamasının geçerli olmayacağı görüşü benimsenmiştir. DİYK’da sarhoş olan kişinin boşamasının geçerli

⁹² İbn Mâce, Talâk, 15, (2041)

⁹³ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s.85

⁹⁴ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 104.

⁹⁵ Ebû Dâvûd, Talâk, 9, (2194)

⁹⁶ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 104.

olmayacağı görüşünü benimsemektedir. Cevabı şu şekildedir: “Evlilik, sorumluluğu gerektiren ciddi bir müessesedir. Evlilikle ilgili hususların ve özellikle boşanma konusunun hafife alınmaması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: “Üç şeyin ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir; nikâh, talâk (boşama) ve talâktan dönme” Hanefî ve Şâfiîlere göre, helal bir maddeyi kullanmaktan dolayı sarhoş olan kimsenin boşaması geçerli değilken haram maddeler ile sarhoş olanın boşaması muteberdir. Buna karşılık içlerinde Hanefîlerden Tahâvî ve Kerhî, Şâfiîlerden Müzenî’nin de bulunduğu diğer bir grup müctehide göre ise ne konuştuğunu ve ne yaptığını bilemeyecek, faydalıyı zararlıdan ayıramayacak derecede sarhoş olan bir kimsenin söz ve tasarrufları hukuken geçerli değildir. Dolayısıyla bu durumdaki bir kişinin hanımını boşaması da geçersizdir.”⁹⁷

⁹⁷ <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/854/sarhos-iken-yapilan-bosama-gecerli-midir-?>
(05.09.2021)

IV. KAYIP OLAN VE HAYATTA OLDUĞU BİLİNMEYEN KİŞİNİN EŞİ BOŞANMIŞ OLUR MU? BU KİŞİNİN EŞİ BAŞKA BİRİYLE EVLENEBİLİR Mİ?

A. Konu ile İlgili Kavramlar

1. Mefkūd

Mefkūd, hayatta olup olmadığı bilinmeyen, kendisinden haber alınamayan, ölü mü diri mi olduğu bilinmeyen kimse demektir.⁹⁸

2. Gāib

Gāib, hayatta olduğu bilinen fakat evini terk etmesinden dolayı ailesiyle haberleşme imkânlarını kesen kimse demektir.⁹⁹

İslam hukukçuları mefkūd veya gāib durumunda olan kocanın hanımının boşanma isteğiyle mahkemeye başvurabileceğini kabul etmişler fakat kocası mefkūd durumunda olan bir kadının ne kadar bir süre sonra boşanabileceğine karar verme hususunda ve kadının yeniden başka biriyle evlenebilmesi hakkında farklı görüşler beyan etmişlerdir.¹⁰⁰

Hanefiler mefkūd durumunda olan bir kişinin eşi mefkūd olan kocasının akranlarının yaşayacağı süre kadar beklemesi gerektiğini söylemişlerdir.¹⁰¹

Şâfiîler de bu konu hakkında kadının mefkūd olan kocanın akranlarının yaşayacağı süre kadar beklemesi gerektiği görüşündedirler.¹⁰²

⁹⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 6. Cilt, s.196

⁹⁹ Beşir Gözübenli, DİA, *Mefkud*, XXVIII, Ankara, 2003, s.353

¹⁰⁰ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.222

¹⁰¹ İbnü'l- Hümâm, *Şerhu Fethü'l-Kadir*, 6. Cilt, s.146-147

¹⁰² Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş- Şâfiî, *el-Ümm*, Beyrut, 1990, 5. Cilt, s.346

Mâlikîler'e göre mefkûd durumunda olan kocanın hanımının mahkemeye müracaat ettikten dört yıl sonra boşanmış olacağı ve kadının dört ay on gün vefat iddeti bekleyeceği görüşündedirler.¹⁰³

Hanbelîler ise mefkûdun hanımı mefkûdluk halinden sonra dört yıl beklemesi gerektiği görüşündedirler.¹⁰⁴

Mezheplerin bu görüşleri doğrultusunda kadının beklenen bu sürelerde sürelerin uzun olması dolayısıyla her yönden bazı sıkıntıları olabileceği göz önüne alınarak “Zarar imkân ölçüsünde giderilir”¹⁰⁵ ilkesine uygun olarak Mâlikîler'in görüşünün tercih edilmesi daha isabetlidir.¹⁰⁶ Yani meydana gelmiş olan bir zararın bütünüyle telafi edilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda meydana gelen bu zararın imkânlar ölçüsünde telafi edilmesi gerekir. Örneğin; bacasından zehirli gazlar çıkan ve çevreye bu gazlarla zarar veren bir fabrikaya bu zararın giderilmesi istenir. Fabrika sahibi bacasına filtre takmak suretiyle bu zararı giderebiliyorsa bunu yapması yeterli olur. Fabrikanın tamamıyla kapatılması istenmez.¹⁰⁷

Yine Osmanlı Aile Hukuk-ı Kararnamesinde de bu görüş şu maddelerle benimsenmiştir.

“Nafaka cinsinden mal terk ettiği halde teğayyüb eden bir kimsenin zevcesi hâkime bi'l-müracaa tefrikini talep etse hâkim o kimse hakkında icra-yı tahkikat eder. Nerede olduğuna ve hayat ve mematına dair haber alınmasından ye's hâsıl olur ise ye's tarihinden itibaren dört sene te'cil eyler. İşbu müddet zarfında haber alınamadığı ve zevce talebinde musırr bulunduğu halde terefeyni tefrîk eder. Eğer zevce muharebede gaybûbet etmiş ise hâkim terefeyn-i muharibeynin ve üseranın yerlerine avdetinden

¹⁰³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 2. Cilt, s.43

¹⁰⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9. Cilt, s. 132

¹⁰⁵ Mecelle, md. 31

¹⁰⁶ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s.100

¹⁰⁷ Yıldırım, *Mecelle'nin Külli Kaideleri*, s.96

itibaren bir sene mürûr eyledikten sonra tefrîka hükmeder. Her iki halde zevce hüküm tarihinden itibaren iddet-i vefât bekler.”¹⁰⁸

“Mevadd-ı sâbika mûcebince tefrîkına hükmolunan kadın âhar bir şahıs ile tezevvüç ettikten sonra zevc-i evvelin zuhûru nikâh-ı ahîrin infisâhını mûcib olmaz.”¹⁰⁹

Gâiblik durumuna baktığımızda Hanefiler ve Şâfiîler bu durumu kadının kocasından ayrılabilmesi için geçerli bir tefrik sebebi olarak görmemişlerdir.¹¹⁰ Doğal olarak kocası gâib olan bir kadın şartlar ne olursa olsun nikâh akdinin feshedilmesi için mahkemeye başvuruda bulunmayacaktır.¹¹¹

Mâlikî ve Hanbelîlere göre kocası gaip durumunda olan bir kadın için kocası meşru bir sebebi olmadan evini terk etmiş ve nerede olduğu biliniyor, hanımı da tefrik istemiyle mahkemeye başvuruda bulunmuş ise hâkim bu durumda belir bir süre tayin ederek kocaya ya evine geri dönmesini yahut hanımını yanına almasını teklif eder. Tayin edilen bu süre sonunda herhangi bir değişiklik olmaması durumunda hâkim evliliğe son verir. Mâlikîler’e göre bu süre bir yıldır ve bu durum bir bâin talâktır. Hanbelîler’e göre bu süre en az altı aydır ve hâkimin vermiş olduğu bu karar fesih hükmündedir.¹¹²

Bu konu da Mâlikîlerin görüşü esas alınarak aile hukuk-ı kararnamesinde kanunlaştırma yapılmıştır. Kocası mefkûd olan kadının müracaatı üzerine hâkim gerekli olan araştırmayı yaptıktan sonra kadın dört yıl bekler. Bu süreden sonra hâkim tefrik kararı verir ve kadın dört ay on gün vefat iddetini bekledikten sonra başka biriyle evlenebilir. Nitekim Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesinde bu konu şu maddeyle kanunlaştırılmıştır.

¹⁰⁸ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 127

¹⁰⁹ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 128

¹¹⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.346

¹¹¹ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.223

¹¹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7. Cilt, s.578-585

“Bir kadının zevci ihtifa ve yahud müddet-i sefer veya daha karîb bir mahalle giderek teğayyüb edip veya mefkûd olup nafaka tahsili müteazzir olur ve zevcesi tefriki taleb ederse hâkim tahkikat-ı lâzıma icrasından sonra beynlerini tefrîka hükmeder.”¹¹³ Buna göre kocasından dört yıl veya daha fazla haber alamayan kadın boşanmak üzere mahkemeye müracaat edip hâkimin boşamasını isteyebilir. Mahkemenin boşama kararı vermesi durumunda dört ay on gün vefat iddetini bekleyip sonra başka bir kişiyle evlenebilir.

¹¹³ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 126

V. AĞIR TAHRİK ALTINDA YAPILAN BOŞAMA GEÇERLİ MİDİR?

Öfkeli ve sinirlilik hali kişinin mantıklı bir şekilde düşünme kabiliyetini yitirip, kişiyi sarhoşluk derecesine sokacak bir kızgınlık halidir. Bir kimsenin sergilemiş olduğu hal ve hareketlerde kendisini görenlerin deli veya sarhoş zannedecek derecede kişinin kendisini kaybetmesidir. Yani kişinin ne yaptığının ve ne söylediğinin farkında olmayacak derecede hal ve hareketlerinde tutarsız olmasıdır.¹¹⁴ Talâk'ın sözlü bir tasarruf olması dolayısıyla bu halde olan kişinin bu tasarrufunun geçerli mi yoksa geçersiz mi olduğu hususu İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olmuştur.

Hanefiler öfkeli olan şahsın bu halde iken verdiği talâkın geçerli olmayacağı görüşündedirler.¹¹⁵ Bu konuda Hanefilerden İbn Âbidîn daha detaylı açıklama yapmıştır. Öfkenin sinir krizine dönüşmesi halinde verilen talâkın geçerli olmayacağını söylemiştir. Öfkeli haldeki şahsın sorumlu tutulması için bu halde olan şahsın ne söylediğinin farkında olmayacak bir dereceye ulaşmasını şart koşmamıştır. Kişinin söz ve davranışlarında saçma bir şekilde hareket etmesi, ciddi mi yoksa şakamı yapıyor olmasını yeterli görür. Çünkü sarhoşluk halinde verilen görüşte bu esastır. Bundan dolayı bu hallerde olan kişiler için dikkate alınması gereken husus kişilerin söz ve fillerinde bir bozukluk olmasıdır. Söz ve fillerinde bu bozukluk devam ettiği müddetçe kişi ne söylediğinin farkında olsa bile ve bu yönde bir irade beyanında bulunmuş olsa da bu tasarruf hukuken geçerli değildir. Çünkü bu tasarruf sağlıklı bir iradede kaynaklanmamaktadır. Nitekim mümeyyiz olan bir çocuğun tasarrufları da bu nedenden dolayı geçersizdir. Bundan dolayı öfkeli olan kişinin ne söylediğinin farkında olması ve akli fonksiyonlarının yerinde olması öfke anında verdiği talâkın geçerlilik nedeni olamaz.¹¹⁶

¹¹⁴ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.196-197

¹¹⁵ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.100; İbnü'l-Hümmam, *Şerhu Fethü'l-Kadir*, 3. Cilt, s.487

¹¹⁶ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşki İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, 3. Cilt, Beyrut, 1966, s. 243-244

Hanbelî mezhebine baktığımızda bu durumda olan kişinin boşamasının geçerli olduğu görüşü vardır. Yani Hanbelîler'e göre öfke halinde kişinin verdiği talâk geçerlidir.¹¹⁷ Hanbelilerden İbn Kayyım el-Cevziyye'nin öfkeli olan şahsın boşaması hakkındaki görüşleri şu şekildedir. Öfke halinde boşama sorununu incelerken öfkeyi başlangıç, kriz ve bu ikisi arasında olan öfke şeklinde bir tasnife tabi tutar ve hangi şiddet ve nitelikte bir öfkenin boşamaya engel teşkil edip etmeyeceği hususunu incelemeye çalışır. İbn Kayyım öfkeyi üç kısma ayırır:

1. Kişinin akli melekelerinin yerinde olduğu başlangıç seviyesinde bulunan öfkellik halidir. Kişi bu aşamada sağlam bir irade ile tasarrufta bulunur ve bu aşama kişinin akli melekelerini etkileyecek bir aşamaya ulaşmamıştır. Bundan dolayı kişi yaptığı bütün tasarruflarından sorumludur. Bunun için kişinin yerine getirdiği boşama geçerlidir.

2. Kişinin akli melekelerinin yerinde olmadığı, sağlam bir irade ile tasarrufta bulunma yeteneğine sahip olmadığı öfkenin en son seviyeye ulaştığı aşamadır. Kişinin bu aşamada yaptığı sözlü tasarruflar, kişinin iradesi yerinde olmadığı için geçersiz kabul edilir. Çünkü kişinin yaptığı sözlü tasarruflardan neyi kastettiğini, bu tasarrufların ne anlam ifade ettiğini idrak etmesi gerekir. Bu aşamada kişi yaptığı bu tasarruflarla neyi kastettiğini idrak edemediği ve akli yerinde olmadığı için bu durumda ki kişinin yaptığı boşama geçersizdir. Hz. Peygamber "İğlak halinde boşama yoktur."¹¹⁸ Buyurmuştur.

3. Bu iki aşama arasında yer alan öfkellik halidir. Kişi bu aşamada tam anlamıyla akli melekelerini kaybetmiş değildir. Bundan dolayı kişinin irade ve kastını tamamen ortadan kaldıracak bir aşamaya ulaşmamıştır. Bu aşamada olan kişinin boşamasının geçerli olup olmama durumu ihtilaflıdır.¹¹⁹

¹¹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7. Cilt, s.388-390

¹¹⁸ İbn Mâce, *Talâk*, 16, (2046)

¹¹⁹ Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyım El-Cevziyye, *İğasetü'l-Lehfan fî Hükmî Talakı'l-Ğadban*, Beyrut, 1988, el-Mektebetü'l İslami, s.39-43

İbn Kayyım, öfkeli halinin üç aşaması olduğunu zikrettikten sonra Hz. Peygamber'in iğlak hadisini ve öfkeli halinde yapılan yeminin ve nezrin geçerli olmadığına¹²⁰ dair hadislerini delil olarak getirir.

Şâfiî mezhebinde öfkeli halinde olan kişinin yaptığı boşamanın geçerli olduğu belirtilmiş ve Şafii mezhebine mensup olan âlimlerin görüş birliği içinde olduğu bildirilmiştir.¹²¹

Genel itibariyle baktığımızda günümüzde kızgınlık halinde olan kişinin verdiği boşama konusu çözüm için sıkça başvurulmuş konulardandır. İslam dininin boşamayı en son çare olarak görmesi aileye verdiği önemin göstergesidir. Zaten İslam hukukunun temel amaçlarından biri çözüm üretmek, kişilerin anlaşmazlıklarını halletmek aile hukuku alanında evliliğin sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlamaktır. Kişilerin bulunduğu durum itibariyle ne söylediğini bilmeden kullandığı sözlerle evlilik bağına son vermek hem karı-koca hem çocuklar hem de eşlerin yakınlarına sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak çöküntü ve zararlara maruz bırakmak İslam hukukunun amaçları arasında değildir. Bundan dolayı öfkeli halde yapılan boşamada kişinin bulunduğu durum ve o andaki hali çok iyi bir şekilde tahlil edilerek hüküm verilmesi gerekir. Kızgınlık durumu yatıştıktan sonra her iki taraf olayın vahametini kavrayarak pişman olmaları, üzüntü duymaları, aile bağının devam etmesi için her türlü çözüm arayışına girmeleri, konunun bu duruma gelmesine neden olan tahrik, hissi nedenler ve İslam hukukundaki talak konusunun ciddiyetinin taraflar nezdinde tam olarak idrak edilmemiş olması etkilidir.¹²²

Boşamanın hukuki manada oluşması için şunlardan söz edilebilir. İlk olarak niyetin yani iç iradenin olması gerekir. Hz. Peygamber'in şu hadisi örnek olarak

¹²⁰ Ebu Abdurrahman Ahmed bin Şuayb bin Ali el-Horasânî en- Nesai, *Sünen-i Nesâî*, 7. Cilt, Halep, 1986, Mektebetü'l Matbuati'l İslamiyye, Eyman, 35, (3846)

¹²¹ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Havi'l-Kebir*, 10. Cilt, Beyrut, 1999, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, s.155

¹²² Sabri Erturhan, "İslam Hukuku Açısından Öfkeli Şahsın Talakı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2002, s.218-219

verilebilir “Ameller niyetlere göredir, herkes niyetinin karşılığı vardır.”¹²³ İkinci olarak lafzın olması yani dış iradenin olması gerekir.

Boşama sözle yapılan bir tasarruftur. Bunun yanında boşayan kişide bir takım şartların olması gereklidir. Âkil-bâliğ olması, hür olması yani kendi iradesiyle boşamayı gerçekleştirmesi gerekir.¹²⁴ Bu şartları taşıyan kişilerin tasarrufları geçerli olduğu için kişinin ne değini bilecek ve ne yaptığıının farkında olacak derecede kendinde olması halinde boşamasının geçerli olduğu açıktır. Fakat kişi kendini kaybedip ne dediği ve ne yaptığıının fakında olamayacak derecede sinir krizi halinde olup şuurunu kaybettiği takdirde boşaması geçerli değildir.¹²⁵ Bunun ölçüsü ise kişinin bu kriz hali geçtikten sonra hal ve hareketlerini hatırlamamasıdır. Nitekim Hz. Peygamber(sav) “ İğlak(kızgınlık, öfke) halinde boşama yoktur”¹²⁶ buyurmuştur.

¹²³ Buhârî, Talak, 9, (5070)

¹²⁴ Ebu'l-Berakat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefi, *Kenzü'd-dekâ'ik* , Beyrut, 2011, Darul Beşairul İslamiyye, s.269

¹²⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr*,3. Cilt, s.243-244

¹²⁶ İbn Mâce, Talâk, 16, (2046)

VI. YABANCI MAHKEMELERCE VERİLEN BOŞAMA KARARI TÜRKİYE'DE GEÇERLİ OLUR MU? BUNUN DİNİ HÜKMÜ NEDİR?

A. İslam Hukukunda Tefrik ve Sonuçları

Burada öncelikli olarak şunu belirtmek gerekir. İslam hukukun da kadına boşanma hakkı bazı hallerde verilmiştir. Bu haller dışında boşama hakkı erkeğe aittir. Kadın eğer evliliğinde zarar görüyorsa bunu gerekçeleriyle birlikte mahkemeye sunup mahkemeden boşanma talep edebilir. Bu durumda da erkeğe tanınan boşama hakkının kadının aleyhinde kullanılmasının engellenmesi adına böyle bir yol da kadına açılmıştır. Böyle bir durumda olan kadının mahkemeye başvurarak hâkim kararıyla boşanma talep edebilmesi İslam hukukunda tefrik kavramıyla ifade edilmektedir.¹²⁷

Erkeğin evlilik ortamının huzurunu bozan davranışlara sahip olması ve evlilik bağına zarar verecek vasıflarda olması, bu durumdaki evlilikten zarar gören kadının eşinin evlilik bağından doğan hak ve sorumluluklarını yerine getirmemesi halinde mahkemeye başvurup boşanmasını isteyebilir. Mahkeme de iki tarafı da dinledikten sonra boşanma için gerekli sebeplerin olması durumunda eşlerin ayrılmasına karar verir.¹²⁸

Hâkimin ayırması talak niteliğinde olabileceği gibi evliliği temelden yok sayan fesih niteliğinde de olabilir. Mesela hastalık durumu, nafakanın temin edilememesi, gâiblik durumu, şiddetli geçimsizlik hali gibi durumlarda hâkimin ayırması talâk olarak değerlendirilirken karı-kocadan birinin dinden çıkması veya kadının İslam'ı kabul edip kocanın kabul etmemesi gibi durumlarda hâkimin ayırması fesih olarak değerlendirilir.¹²⁹

Tefrik'in hukuki sonucuna baktığımızda kadının, eşinden boşanma talebiyle mahkemeye müracaat etmesi ve mahkemenin ayrılık kararı vermesinden sonra bu

¹²⁷ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.215-216

¹²⁸ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.225

¹²⁹ Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s.439

kararın talâk sayısına etki edip etmemesi mezhepler arasında tartışma konusu olmuştur. Hanefî, Mâlikîler bu şekilde olan ayrılmaların bir bâin talâk olduğu görüşündedirler.¹³⁰ Şâfiî ve Hanbelîler bu şekilde olan ayrılmaların fesih olduğu görüşündedirler.¹³¹

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı mahkeme kararıyla yapılan boşamaların bir bâin talâk olduğu görüşündedir ve fetvası da şu şekildedir: “Mahkeme yoluyla boşanan eşler, dinî hükümlere göre bir bâin talâkla boşanmış olurlar. Zira hâkimin boşaması bâin talak kabul edilmektedir. Buna göre, mahkeme yoluyla boşanan bir kadının -eğer başka bir erkekle evlenmek niyeti varsa önce iddetini tamamlaması gerekir. İddetini tamamlayan bu kadın dilerse bir başkası ile evlenebileceği gibi, eski eşinin de istemesi durumunda, yeniden nikâh kıymak suretiyle aile kurabilir. Bu takdirde daha önce başka bir boşama olmamış ise, evliliği iki nikâh bağı ile devam eder.”¹³²

Mahkeme kararıyla evlilik birlikteliğini sona erdiren hususlar şunlardır:

1. Hastalık ve Kusur Sebebiyle Boşanma

Evlilik akdi esnasında erkekte mevcut olan veya sonradan ortaya çıkan bazı hastalık ve fizyolojik kusurlar fakihlerin çoğunluğuna göre kadının mahkemeye boşanma için başvurma hakkını meydan getirmektedir. Bu durumların başında cinsel olarak birleşmeye engel teşkil eden kusurlar olmak kaydıyla erkekte olan birtakım kusurların kadın tarafından mahkemeye boşanma sebebi olarak sunulup sunulamayacağı İslam hukukçuları tarafından incelenmiş ve cinsel olarak birleşmeye mani olacak kusurlar genellikle boşanma sebebi olarak görülmüştür.¹³³

Mesela; akıl hastalığı, frengi gibi zührevi hastalıklar ile cüzzam, alaca, saçkıran gibi hastalıklarda kadına mahkeme kararıyla boşanma hakkı veren nitelikteki

¹³⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 2. Cilt, s.336-340; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.80-82

¹³¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8. Cilt, s.56; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 4. Cilt, s.238

¹³² <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/865/mahkeme-karariyla-bosanan-esler--dinen-debosanmis-olurlar-mi-?> (15.11.2021)

¹³³ Serahsî, *el-Mebsûât*, 5. Cilt, s.97

hastalıklardan kabul edilir. Bu hastalıklar hakkında bazı İslam hukukçuları daha da geniş bir çerçeve çizerek kadının kocasıyla beraber bulunduğu kadının zarar göreceği her türlü hastalıkta kadının mahkemeye müracaat edebileceği görüşündedirler.¹³⁴

Bunların dışında erkeğin bedeninde bulunan ve fiziksel olan kusurlar da mahkemenin eşleri ayırmasının sebeplerindendir. Mesela; erkeğin cinsel yönden iktidarsız olması, erkeklik organının kesilmiş olması¹³⁵ gibi durumlarda da kadın mahkemeye başvurup tefrik isteyebilir. Bu gibi durumlarda İslam Hukukçuları kadının erkekte bulunan kusurdan nikâhtan önce haberinin olmasını ve haberi olduktan sonra erkeğin bu durumuna yani fiziksel olan bu kusuruna razı olmaması gerektiğini şart koşmuşlardır.¹³⁶

Genel itibariyle hastalıktan dolayı veya fiziksel bir kusur sebebiyle kadının boşanma talebiyle mahkemeye başvurmalarının ardından eğer hastalığın iyi olma ihtimali varsa hâkim boşanmayı bir yıl erteler, iyi olma ihtimali yoksa hemen boşanmayı gerçekleştirir. Böyle bir boşanmayı Hanefiler ve Mâlikîler bir bain talâk olarak kabul eder. Şâfiî ve Hanbelîler böyle bir boşanmayı fesih olarak kabul eder.¹³⁷ Diyanet İşler Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu kararlarına baktığımızda da onlarda mahkeme kararıyla yapılan boşanmaların bir bain talâk olduğu hakkında görüş bildirmişlerdir.¹³⁸

¹³⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 5. Cilt, s.97; Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, 3. Cilt, s.24-26

¹³⁵ Merginânî, *el-Hidâye*, 2. Cilt, s.27

¹³⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 2. Cilt, s.322; Merginânî, *el-Hidâye*, 2. Cilt, s.26-27

¹³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 5. Cilt, s.97; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10. Cilt, s.82; Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.64-65; Malik b. Enes, *el-Müdevvene*, 2. Cilt, Beyrut, 1994, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, s.213-214

¹³⁸ <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/865/mahkeme-karariyla-bosanan-esler--dinen-debosanmis-olurlar-mi-?> (18.12.2021)

2. Kocanın Nafakayı Temin Etmemesi veya Edememesi Sebebiyle Boşanma

İslam hukukunda nafakanın teminiyle yükümlü olan kocadır. Maddi olarak durumu veya sıhhati ne olursa olsun koca karısının nafakasını temin etmekle mükelleftir. Bu mükellefiyetini kasten veya ihmal ederek yerine getirmeyen kocanın hanımı böyle bir durum için boşanma talebiyle mahkemeye müracaat edebilir. Bu gibi durumları Hanefiler dışındaki diğer mezhepler meşru bir durum olarak görmüşlerdir.¹³⁹

Hanefiler erkeğin nafaka temini konusunda acze düşmesi halinde kadının boşanmak için mahkemeye müracaat hakkının bulunmadığını şu ayetlere dayandırır.

“Eğer(borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye ona mühlet vermek (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır.”¹⁴⁰

“İmkânı geniş olan nafakayı imkânlarına göre versin rızkı daralmış olan da Allah’ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.”¹⁴¹

Hanefiler erkeğin nafakayı fakirlikten dolayı temin edememesi durumunda kadının çalışarak eşine yardım edebileceği hususunu da meşru kabul etmiştir. Yine kocanın nafaka temin hususunda aciz kalması veya kasten temin etmemesi durumunda kadının müracaatı durumunda hâkimin kadına eşi hesabına borçlanma yetkisi verebileceği esasını da kabul etmişlerdir.¹⁴²

¹³⁹ Merginânî, *el-Hidâye*, 2. Cilt, s.290-291; Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.114-115; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.113-115; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8. Cilt, s.195-198

¹⁴⁰ Bakara, 2/280

¹⁴¹ Talâk, 65/7

¹⁴² Serahsî, *el-Mebsûr*, 5. Cilt, s.184-185

Zengin olan kocanın nafakayı kasten temin etmemesi durumunda ise mahkeme tefrike hükmetme yerine kocanın maddi durumuna göre peşin olarak nafakanın ödenmesi kararında bulunma yetkisine sahiptir. Hanefilere göre sırf nafaka temininden kaynaklanan sorunlardan dolayı mahkemenin bu yetkisini kullanması gerekir.¹⁴³ Bu hallerde nafaka teminini sağlama durumu varken İslam dininin de önem verdiği aile kurumunu dağıtma sonucunu doğuracak yollara başvurma doğru bir karar olmayacağı açıktır.¹⁴⁴

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîler erkeğin kadının nafakasını temin hususunda aciz kalması durumunda kadının nikâhı feshettirme sebebi olarak görmeleri erkeğin nafaka hususunda mükellef kılınabilmesi için mali yönden zenginliğe veya gelire sahip olması ya da çalışarak nafakayı temin edebilmesini şart koşarlar. Bu mezheplere göre kadının nafakası temin etmeden onu nikâh altında tutmak şu ayetlerin gereğine aykırıdır ve bu durumda kadına zulüm vardır. “ya iyilikle tutmak, ya da güzel ve adaletli bir biçimde salıvermek vardır.”¹⁴⁵ “onları haksızlık ederek ve zor kullanarak tutmayın.”¹⁴⁶

Nafakayı çalışarak temin etme hususunda aciz olan kocanın geliri de yoksa mal varlığı evlilik nafakası olmak üzere satılır. Bu durumda satılacak malı kalmayan ve kadının nafakasını temin etme noktasında aciz olan kocanın yapması en uygun olan şey kadını boşamasıdır. Boşamazsa kadın mahkemeye müracaat ederek nikâhı feshettirebilir. Yalnız İmam Mâlik eşinin fakirliğine razı olan kadının sonradan mahkemeye başvurup tefrik talebinde bulunamayacağını söylemiştir.¹⁴⁷

Zahirilerden İbn Hazm'a göre erkeğin karısının masraflarını karşılayamaması veya karşılamaması boşanma sebebi değildir. Bu mezhebe göre koca nafaka hususunu yerine getiremiyorsa kadın mahkemeye müracaat edip nafaka takdir ettirir. Nafakayı

¹⁴³ Serahsî, *el-Mebsûr*, 5. Cilt, s.184

¹⁴⁴ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.221

¹⁴⁵ Bakara, 2/229

¹⁴⁶ Bakara, 2/231

¹⁴⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.114-115; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.113-115;

İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8. Cilt, s.195-198

tahsil hususunda hukukun kendisine tanıdığı, kocası adına borçlanma vb. durumlardan yararlanır.¹⁴⁸

Erkeğin kadının nafakasını temin etmemesi durumunda ortaya çıkacak olan ayrılık Şâfiî ve Hanbelîlere göre nikâh akdinin feshidir.¹⁴⁹

Mâlikîlere göre ise bu bir ric'i talaktır. Fakat bu durumdaki ric'i talakta kocanın hanımına dönüş hakkını kullanabilmesi için tefrik durumunu gerektiren sebebin ortadan kalkmış olması gerekir.¹⁵⁰

Kocanın kaybolması veya evi terk etmesi durumu yani İslam hukuk literatüründe mefkûd ve gâib diye iki durum söz konusu olduğunda yapılan boşanmalardan burada bahsetmeyeceğiz. Çünkü yukarıda bu konuya temas etmiştik.

3. Kötü Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

Evlilik kurumunda temel unsurlardan biri de eşler arasında iyi bir geçim ve karşılıklı olarak güzel muameledir. Hatta erkeklerin kadınlara karşı eziyet verici davranışlardan uzak durması gerekmektedir. Çünkü bunların hiçbirinin İslam ile bağdaşan bir yanı yoktur. İslam hukukunda nüşûz ve şikak olarak isimlendirilen bu durum genel itibarıyla karı-kocanın karşılıklı bir şekilde amaçlanmış olan menfaat durumunu elde edememeleri sonucuna geldiklerini ifade eder. Hz. Peygamber herhangi birimizin üzerinde hanımın hakkı nedir diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir.

“Yediğinden yedireceksin, kendine elbise aldığında onu da giydireceksin, yüzüne vurmayacaksın, çirkinsin demeyeceksin, evinin dışında onu yalnız bırakmayacaksın.”¹⁵¹

Kötü muamele ve şiddetli geçimsizlik (nüşûz ve şikak) durumunda ne yapılması gerektiği Kur'an'da şu şekilde ifade edilmiştir: “Eğer karı-kocanın arasının

¹⁴⁸ İbn Hazm, *el Muhalla bil Asar*, 9. Cilt, s.254-261

¹⁴⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.114-115; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8. Cilt, s.195-198

¹⁵⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.113-115

¹⁵¹ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 42,(2143)

açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.”¹⁵² Bu ayet-i kerime eşler arasında meydana gelen geçimsizlik hallerinde hakemlerin araya girmesiyle eşlerin arasını bulmayı emrederek evlilik bağlarının koparılmamasından ve devamından yana gayret sarf edilmesini önermektedir. Hakemlerin araya girip arayı bulamaması durumunda nasıl bir yol izleneceği mezhepler arasında tartışılmıştır.

Hanefî ve Şâfiîler’e göre bu durum boşanma sebebi değildir. Erkeğin hakemlere boşama vekâleti vermemesi halinde hakem olanların evliliği tefrik kanalıyla sona erdirmelerinin mümkün olmayacağı kanaatindedirler. Ancak kocanın hakemlere vekâlet verdiği durumda hakemler gerekli görürse koca adına talak hakkını kullanabilir.¹⁵³

Mâlikîler bu durumda zarar gören kadının mahkemeye başvurarak tefrik talebinde bulunabileceğini ayrıca aralarını düzeltmeye çalışan hakemlerin karı-kocanın vekâlet vermesine gerek olmadan bir bedel karşılığı veya bedelsiz olarak tefrik haklarının olduğunu ifade ederler. Mâlikîler’e göre bu şekilde bir ayrılık bir bâin talâktır.¹⁵⁴

Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesine baktığımızda Mâlikî mezhebinin görüşü benimsenmiştir. Konuyu da 130 ve 131. maddelerde şu şekilde düzenlemiştir. Karıkoca arasında anlaşmazlık çıktığında mahkemeye başvurulduğunda mahkeme her iki taraftan hakem tayin eder. Hakemler de karı-kocanın arasını düzeltmeye çalışır. Eğer düzeltemezse ve bu durumda kusur kocada olursa hâkim eşleri ayırır. Fakat kusur kadında olursa mehir miktarı üzerinden bedelli bir boşamaya(muhâlea) hükmeder. Eğer hakemler verilen kararda birleşemezse bu durumda başka hakem heyeti seçilir.

¹⁵² Nisâ, 4/35

¹⁵³ Serahsî, *el-Mebsûât*, 6. Cilt, s.154; Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.286

¹⁵⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid*, 3. Cilt, s.117

Hakemlerin verecek olduğu karar kesindir ve mahkemenin verecek olduğu tefrik bir bâin talâk sayılır.¹⁵⁵

4. Eşine Yaklaşmama Yemini (Îlâ) Sebebiyle Boşanma

Îlâ lügatte birbirinden uzaklaşmak ve yemin etmek gibi anlamlara gelir. Şer’i manası bir kişinin hanımına dört ay veya daha fazla yaklaşmamaya yemin etmesi veya yaklaşmayı ağır bir ibadete bağlamasına denir. Bir kişi hanımına vallahi seninle cinsel ilişkide bulunmayacağım, vallahi seninle dört ay cinsel ilişkide bulunmayacağım veya seninle cinsel ilişkide bulunursam haccetmek boynuma borç olsun gibi ifadeleri derse îlâ yapmış olur. Şafii mezhebine göre îlâ’nın süresi mutlak veya dört aydan daha fazla eşine yaklaşmamaya kişinin yemin etmesidir.¹⁵⁶ Mesela koca yemin etmeden karısına seninle karı-koca hayatı yaşamayacağım derse îlâ olmaz. Bu vaattir. Vaatlerin de hukuki hiçbir bağlayıcılığı yoktur.¹⁵⁷

Kur’an-ı Kerim evlilik bağı sonlandıran nedenlerden îlâ konusuna şu şekilde temas etmektedir. “Hanımlarıyla cinsî münasebette bulunmayacaklarına dair yemin edenlere dört ay bekleme süresi vardır. Şayet bu süre içinde yeminlerinden cayıp eşlerine dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Eğer boşanmaya karar verirlerse, boşanabilirler. Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten ve bilendir.”¹⁵⁸ Bu ayetten de anlaşılacağı üzere îlâ şeklinde yapılan yeminin gereğini yerine getirmeden önce bu işten vazgeçmek mümkün olduğu gibi boşanma haliyle sonuçlanacak şekilde kararlı bir biçimde neticeyi beklemekte mümkündür.¹⁵⁹

Eğer kişi karısına yaklaşmamaya yemin edip dört ay içerisinde yaklaşırsa bu durum için yemin etmişse yeminini bozduğu için yemin bozma kefareti yerine

¹⁵⁵ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 130-131

¹⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsûr*, 7. Cilt, s.19-21; Şirbînî, *Muğni’l-Muhtaç*, 5. Cilt, s.15

¹⁵⁷ Serahsî, *el-Mebsûr*, 7. Cilt, s.25

¹⁵⁸ Bakara, 2/226-227

¹⁵⁹ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, s.227

getirmesi gerekir. İlâyı ibadet yapmaya bağladıysa dört ay içinde karısına yaklaşırsa ilâyı bağladığı ibadeti yerine getirmesi gerekir.¹⁶⁰

Hanefîler'e göre dört ay süre zarfında kişi karısına yaklaşıp beraber olursa yemin bozma kefareti olarak köle azadı, on fakirin doyurulması veya giydirilmesi, bunlardan herhangi birine güç yetirilememesi halinde üç gün oruç tutması gerekir. Eğer erkek karısına dönmeden süre sona ererse bu durumda bir bâin talâk gerçekleşmiş olur.¹⁶¹ Diğer mezheplere göre ise dört aylık süre geçtikten sonra koca karısını boşar veya karısına geri döner. Koca bu durumlardan birini yapmadığı takdirde karısı boşanma talebiyle mahkemeye müracaat eder. Mahkeme kocasına hanımına dönmesini ya da karısını boşamasını söyler. Bu huşulardan biri gerçekleşmediği zaman mahkeme eşlerin arasını tefrik eder. Bu şekilde gerçekleşen ayrılıkta bir ric'i talâk meydana gelir.¹⁶²

Hanefî mezhebinin dört aylık süre içinde erkeğin hanımına dönmemiş olması bu sürenin bitiminde de kadının bir bâin talâkla boşanmış olacağı kanaatinde olmaları kadının zarar görmemesi ile ilgilidir. Allah'ın ila hakkında verdiği hükümler kadının mahrum bırakıldığı haklarına kavuşmasıdır. Bu durum da evlilik bağı ya gerektiği gibi devam eder ya da ayrılık sağlanır. Bu durum aynı zamanda yüce yaratıcının “ Boşama iki defadır. Bundan sonra ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermek vardır.”¹⁶³ ayetinin gereğidir. Tabii ki kadın bu durumda bâin talâkla ayrıldığında başka bir kişi ile evlenebilecek ve evliliğin getirmiş olduğu haklarını da elde edebilecektir. Eğer bu durum Hanefî mezhebinin dışındaki mezheplerin söylediği gibi ric'i talâk kabul edilirse bu durumun kadına sağlayacağı bir fayda yoktur. Çünkü bu şekilde olursa erkeğin kadına tekrar dönme imkânı vardır. Erkek tekrar aynı şeyleri kadına

¹⁶⁰ Merginânî, *el-Hidâye*, 2. Cilt, s.259-260

¹⁶¹ Serahsî, *el-Mebsûl*, 7. Cilt, s.20-21

¹⁶² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l Müctehid* 3. Cilt, s.119-122; Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.292; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7. Cilt, s.565-566

¹⁶³ Bakara, 2/229

yaşatabilir. Bu durumda da kadının haklarını elde edemediği bir talakı meşru kılmanın hiçbir şekilde bir anlamından söz edilemez.¹⁶⁴

5. Eşine Zina İsnadı Sebebiyle Yeminleşme ve Lanetleşme (Mülâane/Liân)

İslam hukukunda mahkeme kararıyla boşanma sonucunu doğuran nedenlerden biri de karı-kocanın karşılıklı olarak birbirlerine zina isnadında bulunarak hâkimin huzurunda karşılıklı bir şekilde yeminleşmeleri olan Mülâane/Liândır. Karşılıklı olarak lanetleşme olan mülâane terim olarak; eşinin zina yaptığını ya da çocuğunun zina yoluyla olduğunu iddia eden ve iddiasını dört şahitle ispatlayamayan erkeğin hâkimin karşısında eşiyle özel bir şekilde yeminleşmeleridir.¹⁶⁵

Hz. Peygamber zamanında Ensar'dan birisi Resullah'a gelerek şöyle söylemiştir: "Ya Resulallah şu duruma ne söylersiniz? Bir adam karısıyla beraber başka bir adamı yakalıyor, onu öldürse kısas gereği öldürüyorsunuz, adamı eşiyle gördüğünü söylese zina iftirası olarak celde cezasına çekiyorsunuz, sussa bu defada kalbinde bir kin düğümlenip kalıyor"¹⁶⁶ Bunun üzerine Allah (c.c) şu ayetleri inzal buyurmuştur: "Eşlerine zina suçlamasında bulunup da kendilerinden başka tanıkları olmayanların her birinin tanıklığı, dört kere, doğru söylediğine Allah'ı tanık göstermesi; beşinci olarak da, "eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetine uğramasını" söylemesidir. İftiraya uğrayan kadının dört kere, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna Allah'ı tanık göstermesi kendisini ceza görmekten kurtarır. Kadının beşinci tanıklık ifadesi, "eğer kocası doğru söyleyenlerden ise kendisinin Allah'ın gazabına uğramayı dilemesi" olacaktır."¹⁶⁷ Bu ayetler bu uygulamanın hem hukuki yönünü hem de şeklini bizlere açıklamaktadır.

Buna göre eşine zina isnadında bulunan erkek iddiasını ispatlayacak şahitler getiremediğinde eşler hâkim huzurunda şer'i usule uygun bir şekilde dörder kez şehadette bulunduktan sonra kendilerine lanet okurlar. Erkek zina isnadında doğru

¹⁶⁴ Çolak, *İslam Aile Hukuku*, s.233

¹⁶⁵ İbnü'l-Hümmam, *Şerhu Fethü'l-Kadir*, 4. Cilt, s.276

¹⁶⁶ Ebû Dâvûd, *Talâk*, 27,(2245)

¹⁶⁷ Nûr, 24/6-9

söylediğine, eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını; Kadın da eşinin bu iddiasında yalan söylediğine, eğer doğru söylüyorsa Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını söyler. Bütün bunlardan sonra mahkeme aralarını ayırır. Buna da karşılıklı olarak lanetleşme manasında mülâ'ane denir.¹⁶⁸

Mülâane yapılabilmesi için karı-kocanın mülâane ehliyetine sahip olması gerekir. Bundan dolayı erkeğin akıl-baliğ, hür olması gerektiği gibi kadının da akıl-baliğ, hür olması gerekir. Buna ilave olarak kadında iffetli olma şartı da aranır. Mülâanede bulunacak olan karı-kocanın önceden zina iftirasından dolayı sabıkalı olamaması lazımdır. Daha önceleri bir başkası hakkında zina iftirasında bulunup, nur suresinde ifade edilen hadd-i kazfe çarptırılmamış olmaları gerekir.¹⁶⁹

Mülâane tamamlandıktan sonra mahkeme tefrike karar verir ve artık mahkeme yoluyla karı-koca boşanmış olur. Hâkimin tefrik kararına kadar evlilik bağı bütün hukuki sonuçlarıyla beraber devam eder. Mahkemenin vermiş olduğu karar sonucundaki bu ayrılık Hanefîler'e göre bir bâin talâktır. Ebedi olarak haramlık getirmez. Bundan dolayı erkek yalan söylediğini itiraf etmesi halinde kazf suçuna uygulanan seksen değnek cezası uygulanır ve tekrar evlenebilirler.¹⁷⁰ Şâfiîler'e göre erkek yeminini bitirdikten sonra evlilik bağı da sona ermiştir. Evlilik bağının sona ermesi için ayrıca kadının yemin etmesini beklemeye gerek yoktur.¹⁷¹ Mâlikîler ve İbn Hazm'a göre ise; bu şekilde bir tefrik kararına gerek olmadan evliliğin kendiliğinden sona ereceği görüşündedirler.¹⁷² Cumhur ulemaya göre bu şekilde ayrılan karı-koca ebediyen birbirleriyle tekrar evlenmezler. Yani ebediyen aralarında haramlık doğar. Erkek yalan söylediğini itiraf etse bile hanımına dönme imkânı yoktur.¹⁷³

¹⁶⁸ Merginânî, *el-Hidâye*, 2. Cilt, s.271-273

¹⁶⁹ Merginânî, *el-Hidâye*, 2. Cilt, s.270-272

¹⁷⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.244-245

¹⁷¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 5. Cilt, s.317

¹⁷² Malik, *el-Müdevvene*, 2. Cilt, s.352-356; İbn Hazm, *El Muhalla bil Asar*, 9. Cilt, s. 332-338

¹⁷³ Serahsî, *el-Mebsûṭ*, 7. Cilt, s.43-44

6. Zihar

Kocanın hanımının bir uzvunu aralarında neseb, süt emme ya da sıhriyyet yönünden ebedi olarak evlenme engeli bulunan bir kadının kendince bakılması caiz olmayan mahrem bir uzvuna benzetmesiyle eşini kendine haram kılmasıdır. Buna zihar denilmesi zahre yani sırta benzetilmesi ve erkeğin hanımına sen bana anamın sırtı gibisin diye söylenilmesi nedeniyledir. Bununla birlikte göğüs ile diz kapağı arasındaki bir uzva benzetmekle zihar olur.¹⁷⁴

Cahiliye döneminde zihar bir çeşit boşama şekli olarak uygulanmıştır. İslam dini ziharı yeni bir statüye kavuşturmuştur. Ziharı, zihar keffaretini yerine getirmeden erkeğin hanımıyla cinsel temasta bulunmasını haram kılmıştır.¹⁷⁵ Ziharla ilgili hükümler Mücadele suresinde açıklanmıştır.

“Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a yakınan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir. İçinizden karılarına zihar yapanların karıları asla onların anaları değildir. Onların anaları sadece, kendilerini doğuran kadınlardır. Gerçek şu ki, onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır. Karılarına zihar yapıp da sonra dediklerinden dönenlerin, onlarla temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. Size öğütlenen işte budur. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır. Buna imkân bulamayan, temastan önce peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. Bu, Allah’a ve resulüne imanınızı göstermeniz içindir. İşte bunlar Allah’ın koyduğu kurallarıdır. Kâfirleri elem veren bir azap beklemektedir.”¹⁷⁶

Ayetlerin iniş sebebi olarak gösterilen olay özetle şöyledir: “Ensardan Evs b. Samit bir sebeple kızıp hanımı Havle bint Sa’lebe’ye zihar yapmıştı (“Sırtın anamın sırtıdır” demişti). Çok geçmeden söylediğine pişman oldu ve evliliğe dönüş yapmak istedi. Bu, Müslüman toplumun karşılaştığı ilk zihar uygulamasıydı. Kadın geleneğe

¹⁷⁴ Kâsânî, *Bedâiu’s-Senâi*, 3. Cilt, s.229-233

¹⁷⁵ Serahsî, *el-Mebsûû*, 6. Cilt, s.223

¹⁷⁶ Mücâdele, 58/1-4

göre yasak olan bu ilişkiyi bu halde sürdürmeyi kabul etmedi. Sonunda duruma bir çare bulması için Resullah'a başvurdu. Gençliğini kocası uğruna tükettiğini, ona çocuklar verdiğini ama şimdi yaşlanınca kapı dışarı edildiğini dertli dertli anlattı. Hz. Peygamber bu konuda ilâhî bir bildirim almadığını ve bilinen hükümden (haramlık) başka bir çözüm söyleyemeyeceğini belirtti. Kadın durumun çok vahim olduğunu tekrar tekrar ifade ettiyse de farklı bir cevap alamadı. Daha sonra kadın Allah'a yalvarmaya ve halinden yakınmaya başladı. "Allah'ım! Çok yalnızım. Bu ayrılık bana çok acı verecek. Küçük çocuklarım var; onları babalarına bıraksam perişan olurlar, kendime alsam aç kalırlar. Halimi sana arz ediyorum, beni bu sıkıntıdan kurtar; resulünün dilinden bir vahiy inzal buyur!" diye dua ediyordu. Kısa bir süre sonra bu ayetler indi. Hz. Peygamber onu müjdeledi ve ayetleri okudu. Ardından kocasını çağırıp onun durumunu öğrendi; köle azat edemeyeceğini, iki ay peş peşe oruç tutamayacağını ve altmış fakiri doyuracak kadar malî imkânının da bulunmadığını anlayınca ona bir miktar yardımda bulundu ve bereketlenmesi için dua etti."¹⁷⁷

Erkek hanımının bir uzvunu kendisine nikâh yönünden ebediyen haram olan bir kadının uzvuna benzetirse kefâreti yerine getirinceye kadar karısı erkeğe haram olur. Erkeğin kefâreti yerine getirmekten kaçınması durumunda hâkim erkekten kefâreti yerine getirmesini ve daha sonra karısına dönmesini veya karısını boşamasını ister. Bunlardan herhangi birisini yapmadığı zaman hâkim aralarını ayırır.¹⁷⁸

Hanefiler ve Mâlikîler'e göre zihar yapan kişinin akıl-baliğ ve Müslüman olması gerekir.¹⁷⁹ Şâfiî ve Hanbelîler'e göre talakı sahih olan kocanın yaptığı ziharında sahih olacağı şeklindedir. Müslüman veya kâfir, hür veya köle olması fark etmez akıl-baliğ olması yeterlidir.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Ebû Dâvûd, Talak, 17,(2214); Serahsi, el-Mebsut, 6. Cilt, s.224; Ebûl-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî ed-Dimeşkî, *Tefsîrul-Kur'ânî'l-Azîm*. 8. Cilt, Beyrut, 1998, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, s.66-67

¹⁷⁸ İbnü'l- Hümmâm, *Şerhu Fethü'l-Kadir*, 4. Cilt, s.250

¹⁷⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.230; Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Abdullah İbn Cüzey, *el-Kavaninül Fıkhiyye*, 2010, s.160

¹⁸⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 5. Cilt, s.30; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8. Cilt, s.4

Muzaher biha'da yani kendisine benzetilende aranan şartlar şunlardır: Hanefilere göre kendisine benzetilen erkeğe ebediyyen haram olan bir kadın olması, kendisine benzetilen kadın olması gerekir ve erkeğin kendisi için bakması haram olan bir uzva benzetilmesi gerekir.¹⁸¹

Şâfiîler'e göre kendisine benzetilen sadece nesep, süt ya da sıhriyyet yönünden nikâhlanması kendine ebedi bir şekilde haram olandır. Fakat muzahirin sütannesi ve oğlunun karısı müstesnadır. Çünkü bunlar kendine helaldi. Bundan dolayı bunu kastetme ihtimali olabilir.¹⁸²

Muzaher bihi'de yani zihar yaparken kullanılan lafızda aranan şartlar şunlardır: sarîh lafızlarla yapılan zihar. Bu da Hanefiler'e göre zihardan başka manaya gelme ihtimali olmayan lafızlarla yapılan zihardır.¹⁸³ Mâlikîler'e göre sarîh lafız içinde mutlaka sırt ve ebedi haramlık sözleri bulunan lafızdır.¹⁸⁴ Şafiilere göre sırt kelimesinin ya da ihtiram(saygı, hürmet) olarak anılmayan bir uzvun adının geçtiği cümledir.¹⁸⁵ Hanbelilere göre ise sırt veya haram kelimelerini ihtiva eden lafızdır.¹⁸⁶

Bir diğeri de kinayeli lafızlarla yapılan zihardır. Hanefiler'e göre ziharla birlikte başka anlamlara da ihtimali olan sözlerle yapılan zihardır. Niyet olursa zihar olur.¹⁸⁷ Mâlikîler göre sırt ve ebedi haramlık sözleri bulunmayan lafızdır.¹⁸⁸ Şâfiîler'e göre ihtiram(saygı, hürmet) anlamına gelmesi ihtimalli olan bir uzvu içerir.¹⁸⁹ Hanbelîler göre kinayeli lafız saygı ve hürmet ifade eden lafızları kullanmaktır.¹⁹⁰

¹⁸¹ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.233

¹⁸² Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 5. Cilt, s.32-33

¹⁸³ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.231-232

¹⁸⁴ İbn Cüzey, *el-Kavaninül Fıkhiyye*, s.160

¹⁸⁵ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 5. Cilt, s.31-32

¹⁸⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8. Cilt, s.6-8

¹⁸⁷ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.231-233

¹⁸⁸ İbn Cüzey, *el-Kavaninül Fıkhiyye*, s.160

¹⁸⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 5. Cilt, s.32-33

¹⁹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8. Cilt, s.6-8

B. Yabancı Mahkemelerde Verilen Boşama Kararı

Günümüzde yabancı ülkelerde oturan Müslüman topluluk sayısı elbette ki çoktur. Müslümanların ikamet ettiği bu yabancı ülkelerde o ülkenin kanunlarına göre hüküm verilmektedir. Müslümanlar aralarında anlaşmazlık olduğu konularda mutlaka hâkimin hükmüne ihtiyaç duymaktadırlar. Bundan dolayı yabancı mahkemede boşanan Müslümanların boşanma kararı dinen caiz midir? Boşamayı gerçekleştiren hâkimin hangi vasıflarda olması gerekir? Bunun dinen muteber olmadığını şu ayetlere baktığımızda görebiliriz. “Allah kâfirlere, müminler aleyhinde asla yol vermeyecektir.”¹⁹¹ “Ey iman edenler! Müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmeyin. Allah’a aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?”¹⁹²

İbn Âbidîn hâkimde bulunması gereken özelliklileri Müslüman, akil-baliğ, hür ve verdiği hükmün sahih olması gibi bazı şartlar saymıştır.¹⁹³ İbn Kudâme de hâkimin Müslüman, akil-baliğ, hür, adil, âlim, takva sahibi olması ve fakih olması gibi bazı şartlar saymıştır.¹⁹⁴ Şâfiîlerden Nevevi de kâfir, fasık, köle ve küçük olan kişinin hâkimliğinin caiz olmadığı beyan etmiştir.¹⁹⁵

Müslüman olan bir kimsenin yabancı mahkemeye eşinden boşanmak için başvurması caiz değildir. Şayet başvursa dinen bu boşanma geçerli değildir.

Türkiye’deki mahkemelerin vermiş olduğu kararın İslam hukuku açısından geçerli olduğu DİYK’İN vermiş olduğu karardan anlaşılmaktadır. Mahkeme kararıyla boşama hakkında şu kararı vermiştir: “Mahkeme yoluyla boşanan eşler, dinî hükümlere göre bir bâin talakla boşanmış olurlar. Zira hâkimin boşaması bâin talak kabul edilmektedir. Buna göre, mahkeme yoluyla boşanan bir kadının -eğer başka bir erkekle evlenmek niyeti varsa- önce iddetini tamamlaması gerekir. İddetini tamamlayan bu kadın dilerse bir başkası ile evlenebileceği gibi, eski eşinin de istemesi

¹⁹¹ Nisâ, 4/141

¹⁹² Nisâ, 4/144

¹⁹³ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, 5. Cilt, s.354

¹⁹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10. Cilt, s.36

¹⁹⁵ Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref en- Nevevî, *el-Mecmu Şerhu'l Mühezzeb*, 20. Cilt, Beyrut, 2010, Daru'l Fikr, s.126

durumunda, yeniden nikâh kıymak suretiyle aile kurabilir. Bu takdirde daha önce başka bir boşama olmamış ise, evliliği iki nikâh bağı ile devam eder.”¹⁹⁶

Konuya medeni hukuk açısından bakacak olursak yabancı mahkemede verilen kararların Türkiye’de kendiliğinden geçerli olmayacağı bildirilmiştir. Yabancı ülkelerde verilen boşanma kararının Türkiye’deki mahkemelerce geçerli hale gelmesi için tanıma tenfiz davasının açılmasının gerekliliği olduğu bildirilmiştir. Bu dava açılmadan resmi makamlarca işleme konulamayacağı bildirilmiştir. Tabii burada şunun da açıklanması yerinde olacaktır. Yabancı mahkemeler tarafından verilen kararın Türkiye’de geçerli olması için açılan davaya boşanmanın tanınması, buna ek olarak nafaka vb. konulara ilişkin kararların Türkiye’de geçerli olması için açılan davaya da boşanmanın tenfizi¹⁹⁷ denir. Tanıma ve tenfiz kararı MÖHUK’un 5718 kanun numarası ve 50. maddesinde şu şekilde açılanmıştır: “Yabancı mahkemelerden hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan ilâmların Türkiye’de icra olunabilmesi yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz kararı verilmesine bağlıdır.”¹⁹⁸

¹⁹⁶ <https://kurul.diyenet.gov.tr/Cevap-Ara/865/mahkeme-karariyla-bosanan-esler--dinen-debosanmis-olurlar-mi?> (15.11.2021)

¹⁹⁷ Tenfiz: Yabancı mahkemeler tarafından verilmiş olan hükümlerin yerine getirilmesinin mümkün olması için Türk mahkemeleri tarafından gerekli olan kararların verilmiş olması anlamına gelir. (<https://idilsuaydin.av.tr/tenfiz-ne-demek>)

¹⁹⁸ 27.11.2007 tarih ve 26728 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun

VII. ALMANYA'DA İKAMET İÇİN EŞİMDEN BOŞANIP BİR ALMAN KADINLA EVLENMEM GEREKİYOR. BOŞANMAMIZ RESMİ OLARAK GERÇEKLEŞTİĞİNDE DİNİ AÇIDAN DA BOŞANMIŞ SAYILIR MIYIZ?

Günümüzde birçok insan yurtdışına gidebilmek, orada oturma izni alabilmek ve oranın vatandaşı olabilmek için o ülkenin vatandaşıyla formalite bir nikâh yapıp resmi olarak evli gözükmemektedir. Ancak karı-koca hayatı yaşamamaktadır. Bu durum İslam'ın onaylamadığı bir harekettir. Çünkü İslam dini evlilik kurumunu ciddi bir müessese olarak görmektedir. Hz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurur: “ Üç şeyin ciddisi de ciddidir, şakası da ciddidir. Bunlar: Nikâh, talâk ve ric'at¹⁹⁹tir.”²⁰⁰ Bu üç şeyden birisinin de nikâh olduğu görülmektedir. Dolayısıyla da şahitler huzurunda yapılan evlilik akdiyle evlilik meydana gelmiş olur. Nikâhı illa bir hocanın kıyması gerekmez. Kâğıt üzerinde evli olacak olan kadın artık o kimsenin hanımıdır. Böyle bir durumda nikâhın gerektirdiği tüm sorumlulukları yerine getirmek o kişiler üzerine farz olmaktadır. Kâğıt üzerinde evli göründükleri için bu kişiler nikâhlı olmalarına rağmen ayrı yaşayacak ve farklı hayatlar sürecekle, kadın farklı ortamlarda yabancı kimselerle bulunabilecek ve erkek müdahale edemeyecektir.²⁰¹

Ayrıca formalite bir evlilik toplum tarafından hoş karşılanmayarak, kişiler hakkında suizanda bulunulmasına engel olmak mümkün olmayacaktır. Kişilerin ileride başka birisiyle evlenme fikri gündeme geldiğinde ise, geçmişte yapılmış olan formalite evlilik sıkıntı çıkaracak ve aile hayatında bir takım huzursuzluk meydana getirecektir.²⁰²

¹⁹⁹ Ricat: Ric'i talak sonrasında geri dönmek demektir. Ric'i talak, kocanın boşadığı hanımını, iddet süresi içinde yeni bir nikâh akdi yapmaksızın tekrar aile hayatına kabul etme hakkına sahip olduğu talaktır.(Zuhayli, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 9.cilt, s.341.)

²⁰⁰ Ebu İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, Beyrut, 1996, Talak, 9(1184)

²⁰¹ İsmail, Mutlu, *Hanefî ve Şafiilere Göre Evlilik ve Aile*, İstanbul, 1995, Mutlu Yayınları, s.125-126

²⁰² Mutlu, *Hanefî ve Şafiilere Göre Evlilik ve Aile*, s. 125-126

Hız. Peygamber'in hadisinde bahsettiğı bir diğerk durum ise talâktır. Formalite olarak yapılan talâkta tıpkı formaliteden yapılan evlilik gibi toplum nazarında hoş karşılanmayacak ve kişiler arasında da ön yargıya sebebiyet verecektir. Aile kurumunun önemi ve kutsallığı açısından düşüncecek olursak, kişilerin kendi çıkarları doğrultusundaki bu şekilde uygulamalara başvurmaları hoş karşılanmamalıdır.

İslam dini boşama hakkını erkeğk vermiştir. Bazı durumlarda da kadının boşama hakkı mevcuttur. Ayrı bir bölüm olarak mahkeme kararıyla boşama konusunu işlerken de değindiğimiz gibi kadının, orada ifade edilen durumlarda hâkime başvurarak boşanma hakkı vardır. Mahkeme kararıyla boşama bir bain talâk olarak kabul edilir. Yani karı-koca dini hükümlere göre bain talâkla boşanmış olur.²⁰³ Karı- koca resmi olarak hâkim kararı ile boşandıktan sonra dini olarak da boşanmış sayılır. Fakat burada kişinin yurt dışında oturma izni almak maksadıyla oranın vatandaşlarından biriyle evlenmesi yani formaliteden bir nikâh yapması için eşinden mahkeme kararıyla boşanması aile kurumuna verilen önemin değersizleştirildiğı ve nikâhın suiistimal edildiğinin en önemli örneklerindendir. Bu şekilde yapılan bir davranış hoş bir davranış değildir. Aile gibi ciddi temeller üzerine kurulan bir müessesenin bir kimsenin dünyevi bir takım kazanç sağlamak amacıyla suiistimal edilmesi dinen ve vicdanen uygun değildir. Dinen ve resmi olarak karı-koca boşanmış sayılır.

²⁰³ Kâsânî, *Bedâiu 's-Senâi*, 2. Cilt, s.336-340

VIII. EVLİ OLAN KIZIM BANA VEKÂLET VERSE ONUN ADINA BOŞAMA YAPABİLİR MİYİM?

A. Vekâlet

Bir kimsenin bir kimseye kendi namına hukukî manada işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi ifade eder. Kendisine iş tevdi edilen kişiye vekil, işi başkasına tevdi edene müvekkil, tevdi edilen işe müvekkelün bih denir.²⁰⁴ Vekâletin rûknü ise Hanefilere göre icap ve kabuldür. Cumhura göre akdin konusu olan müvekkil, vekil, müvekkelün bih ve sigadır.²⁰⁵

1. Vekâletin Şartları

Vekâletin sahih olması için bir takım şartların bulunması gerekir. Bunlar:

1. Vekil tayin edilen kişinin akıl olması gerekir. Deli olanın ve mümeyyiz olmayanın vekil tayin edilmesi sahih değildir.
2. Vekâlet verecek olan kişi bir işi yapamaya ehil olması gerekir. Eğer o işe ehil değil ise vekâlet veremez.
3. Vekâlet verilecek olan şey vekâlet verenin mülkü olması gerekir. Vekâlet veren malik olmadığı bir şey hakkında başka birine tasarruf hakkı veremez.
4. Vekâlete konu olan şeyin başkası adına yapılabilir olması gerekir. Yani nikâh, talak, icâre, rehin vb. şeyler olması gerekir. Namaz, oruç gibi ibadet konularında vekâlet verilmez.²⁰⁶

2. Vekâlet Çeşitleri

Mutlak Vekâlet: Meydana gelmesi bir şarta bağlı olmayan vekâlete denir.

Mukayyet Vekâlet: Belli bir şart ve zamana bağlı olan vekâlete denir. Mallarımı en az 200 liraya satmak üzere vekilimsin gibi.

²⁰⁴ Bilal Aybakan, DİA, *Vekâlet*, XLIII, Ankara, 2003, s.1

²⁰⁵ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 3. Cilt, s.232-235

²⁰⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 6. Cilt, s.20

Muzâf Vekâlet: Gelecek bir zaman ile başlayan vekâlete denir. 1999 yılının nisan ayında mallarımı satmak için seni vekil yaptım gibi.

Hususi Vekâlet: Belli bir işe ait olan vekâlete denir. Bana şu eşyayı almak için vekilimsin gibi.

Umumi Vekâlet: Belli bir şarta ve zamana ait olmayan vekâlete denir.

Devrî Vekâlet: Vekil olan kişinin her azledilmesinde yenilenen vekâlete denir.²⁰⁷ Seni vekil tayin ediyorum. Seni azlettiğim her defasında seni yine vekil tayin ediyorum gibi.

2. Vekâletin Sona Ermesi

1. Müvekkilin vekilini azletmesi
2. Vekilin kendisini vekâletten azletmesi
3. Vekâletten gözetilen amacın son bulması
4. Müvekkil veya vekilin ehliyetlerini kaybetmesi
5. Müvekkilin vekâlet vermiş olduğu konuda kendi tasarrufu
6. Vekilin veya müvekkilin ölmeleri ya da akdin mahallinin yok olması. Bunun için vekâlet varis olanlara intikal etmez.
7. Müvekkilin vekâlet verdiği iş üzerinde ehliyetini kaybetmesi²⁰⁸

B. Vekâletle Boşama

Vekâlet konusu sarîh ve kinayeli lafızlarla bağlantılıdır. Çünkü talakı kadına veya başka birine havale etmek ya sarîh bir şekilde olur. Örnek: erkeğin karısına “kendini boş” demesi gibi sarîh bir şekilde olur. Kinayeli olmasına örnek: “kendini tercih et ya da ipin ucu senin elindedir” demesi gibi. Erkek boşamaya sahip olduğu gibi bu durumda başkasını vekil yapma hakkına da sahiptir.²⁰⁹ Talak hakkının kadına

²⁰⁷ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akitler*, Konya, 2014, s. 98

²⁰⁸ Kâsânî, *Bedâiu 's-Senâi*, 6. Cilt, s.37

²⁰⁹ İbn Âbidîn, *Reddû 'l-Muhtâr 'ale 'd-Dürri 'l-Muhtâr*, 3. Cilt, s.315

havale edilmesi caizdir. Delili de şudur: "Ey peygamber! Eşlerine şöyle de: "Dünya hayatını ve güzelliklerini istiyorsanız gelin size bir şeyler vereyim sonra da güzellikle sizi serbest bırakayım. Yok, eğer Allah'ı, resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız şunu bilin ki Allah, içinizden güzel davrananlara büyük bir ödül hazırlamıştır."²¹⁰buyurulmaktadır.

Bu ayetlerde anlatılan olayla ilgili olarak Hz. Aişe (r.a.) şu şekilde anlatmıştır: "Resulullah (s.a.v) bizi muhayyer bırakmıştı. Biz Allah Resulünü seçmiştik. Bu da bizim aleyhimize bir boşanma meydana getirmedi."²¹¹ Ayet ve hadisten de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber boşama yetkisini eşlerine bırakmış fakat onlar tercihlerini Hz.

Peygamber'den yana kullanmışlardır. Lakin eşleri Hz. Peygamber'in vermiş olduğu bu yetkiyi ayrılıktan yana kullanmış olsalardı Hz. Peygamber'den boşanmış olacaktı.²¹²

Vekâletle boşama hususunda zahiriler Kuran ve Sünnette hiçbir ifade bulunmadığını söyleyerek vekâletle boşamanın caiz olmadığı görüşündedirler. Yine boşama hakkının kadına havale edilmesini de caiz olarak görmezler ve mehir dışında nikâh akdi anında ileri sürülecek olan şartları da batıl kabul ederler.²¹³ Bu konuda diğer hukukçulara nazaran sadece zahiriler muhalefet ederler.

Vekâletle boşama hususunda mezhepler farklı görüşler beyan etmişlerdir. Hanefiler erkeğin izin vermesi durumunda talak vekâlet, havale ve risâlet olarak değerlendirmişlerdir.²¹⁴

²¹⁰ Ahzâb, 33/28-29

²¹¹ Buhârî, Talâk, 11, (5262)

²¹² Serahsî, *el-Mebsûr*, 6. Cilt, s.212-214

²¹³ İbn Hazm, *el Muhalla bil Asar*,9. Cilt, s.453-454; Ebu Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s.328

²¹⁴ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.113-122

Vekâlet: Erkeğin karısını boşaması için karısından başkasını kendi yerine koymasına denir. Örneğin: karısını boşama hususunda birine seni kendi yerime vekil ettim demesi vekâlettir.²¹⁵

Havale: Boşama yetkisini başkasına vermek, talâk hakkını hanımına vermek ya da bir kişiye istersen karımı boş diyerek talâk hakkını yabancı birisinin iradesine bırakmaya denir.²¹⁶

Havale lafızlarına baktığımızda onlarda şunlardır: İş eline vermek, seçimi ona vermek ve onun iradesine bırakmak. Bu lafızlardan her biri kadına talâkı temlik etmeyi, kadına kendini veya eşini seçmek hususunda serbest bırakmayı ifade eder.

Kişinin karısına boşama işi senin elindedir demesiyle boşama işi kadının elinde olur. Çünkü erkek boşama yetkisini kadına vermiştir. Boşama işi de iki şartla kadının elinde olur.

1) Erkeğin talâk niyeti olması gerekir. Çünkü buradaki havale boşamanın kinayeli lafızlarındandır ve niyetsiz geçerli olmaz.

2) Kadının boşama işinin kendinde olduğunu bilmesi şarttır. Bunu bilmedikçe ya da bu haber kendine ulaşmadığı müddetçe boşama işi kadının elinde olmaz. Çünkü buradaki havalenin anlamı kadının eşi ile boşama arasında tercih yapma hakkının sabit olması demektir.

Tercih hakkının kadına verilmesi erkeğin karısına tercih et sözünü söylemesidir. Bu durumda boşama işinin kadının elinde olması meselesinden iki hususta farklılık gösterir.

1) Boşama işi senin elindedir sözünü erkek üç talaka niyet ederek söylerse erkeğin buradaki niyeti sahih olur. Fakat tercih et sözüyle üç talaka niyet sahih olmaz.

2) Tercih et lafzında mutlaka kendi ibaresi zikredilmelidir. Bu da erkeğin sözünde ya da kadının cevabında bulunur. Örneğin: Erkeğin karısına kendini tercih et

²¹⁵ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâ'i*, 3. Cilt, s.113-118

²¹⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâ'i*, 3. Cilt, s.118-121

deyip karısının da ettim demesi ya da karısına tercih et deyip karısının da kendimi tercih ettim demesi gibi.

Kadının iradesine bırakmak lafzı ise; erkeğin istersen boşsun sözünü söylemesidir. Bu durumda tercih et sözünü söylemek gibidir. Çünkü bunların her biri boşamayı kadına temlik etmektir. Tabii burada boşama ric'idir. Tercih et sözünde bâindir. İradesine bırakmak sözünde talâk sarihtir. Tercih ettim sözünde ise kinayelidir. Kadına kendini boşa sözünü söylemek hususunda istersen sözünü eklemek veya eklememek arasında fark yoktur. Bu da Hanefiler'e göre temliktir.

Risâlet(Elçilik): Elçinin kendisini elçi olarak göndermiş olduğu kişinin sözlerini hiçbir değişiklik yapmadan nakletmesine denir. Örneğin: erkeğin uzak bir yerde bulunan karısının talakını biri aracılığıyla göndermesidir. Elçilik yapan kişi kendini gönderenin sözlerini aynen ileten kişidir.²¹⁷

Şâfiîler talakın havalesinin kadına temlik olduğunu söyler. Talakın meydana gelmesi için kadının hemen kendini boşaması şarttır. Kadının kendisini tercih etmesi durumunda erkeğin artık kadına dönüşü mümkün değildir. Havale kendini boşa gibi sarih lafızla ya da benden uzak ol, kendini tercih et gibi kinayeli lafızla olur. Erkek boşamaya niyet ederse kadında kendimi boşadım ifadesini kullanırsa boşama gerçekleşir.²¹⁸

Mâlikîler'e göre havale üç çeşittir. Bunlar: Tevkil, tahyir ve temliktir.

Tevkil: Erkeğin talâk verme hakkını, vekâlet verdiği kişi, talaktan menetme hakkı ebedi kalmakla birlikte başka birine devretmesine denir. Bu da karısı ya da bir başkası olabilir. Bu durumda kişi karısını kendini boşaması için vekil tayin ettiğinde kadın bir talakta kullanabilir daha fazlasını da kullanabilir.

Temlik: Erkeğin talak hakkını karısının mülküne vermesine yani kadının kendi tasarrufuna bırakmasına denir. Örneğin: Senin işini ya da talakını eline verdim gibi. Kadının kendine verilen talâk haklarından bir ya da birden fazlasını kullanma hakkı

²¹⁷ Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.113-122

²¹⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 4. Cilt, s.466-468

vardır. Burada kadın temliki söz veya fiille kabul edebilir. Temliki sözle kabul etmesi talâk lafzını kullanarak kendini boşaması şeklinde olur. Fiille olan ise ev eşyasını taşıması gibi eşinden ayrıldığına delalet eden hal ve hareketlerle olur.

Tahyir: Erkeğin karısını kendisiyle kalmakla veya ayrılmak arasında serbest bırakmasına denir. Örneğin: erkeğin karısına ya beni ya kendini tercih et sözünü kullanması tahyirdir. Bu durumda kadının iki durumdan birini yapma hakkı vardır. Eğer ayrılmayı tercih ederse talakı üç talak olur. Kişinin karısından başka birine havalenin üç çeşidini de vermesi sahihtir. Fakat havale verdiği kişinin bulunduğu muhitte olması ya da iki günlük yakınlıkta bir mesafede olması gerekir. Olmaması halinde tercih olan görüşe göre havale bu durumda karısına geçer. Erkeğin talâkı birden fazla kişiye havale etmiş olması halinde bunlar kaç kişi olursa olsun bir araya gelmedikleri takdirde boşama gerçekleşmez.²¹⁹

Hanbelîler talakı sahih olan kişinin bu durumda başka birini de vekil tayin etmesini sahih görürler. Örneğin: Erkek karısını boşamada vekil tayin etse bu vekâletle kadının kendini boşaması da sahihtir. Çünkü bu durumda nasıl ki bu kadını bir başka kadının talakı için vekil tayin etmek sahih ise kendi talakı için de sahihtir. Vekil olan kişinin istediği zaman talâk hakkı vardır. Fakat vekâleti veren kişi vekile bir gün ya da bir hafta gibi bir zaman tayin etmişse bu sürenin dışında boşama hakkını kullanamaz. Aynı şekilde vekil olan kişi birden fazla talâk hakkını kullanamaz. Ancak vekâlet veren kişi bir lafızla ya da niyetle birden fazla boşama yetkisini kadına bırakmışsa o zaman boşayabilir.

Erkek hanımına kendini boşa sözünü kullansa vekil gibi talak hakkı olur. İstersen boşsun sözü gibi şarta bağlı olarak söylemiş olsa karısı istemedikçe talak vaki olmaz. Bu durumu istedim gibi sözle ifade edebilir. Çünkü kalpte olan bir şey dil ile de ifade edilmediği müddetçe bilinmez. Hüküm kalpteki olan şeye göre değil dil ile ifade edilen şeye göredir. Bu duruma göre dil ile ifade etmeden kişinin kalbiyle boşanmak istemesi halinde talâk vaki olmaz.

²¹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavaninül Fıkhiyye*, s.155

Talâkı karısından başka birinin isteğine bıraksa hüküm yine değişmez. Ne zaman boşanmayı istediğini dil ile ifade ederse boşama o zaman olur. Kişinin bu isteğini anında dile getirmesiyle sonradan dile getirmesi arasında bir fark yoktur. Hüküm değişmez.²²⁰

Vekâlet ve havale erkeğin talâk verme konusundaki hakkını düşürmese de bazı yönlerden aralarında fark vardır. Bunlar:

1) Havaleden sonra erkek havaleden dönemez. Vekâlette ise vekil tayin edilen kişi üzerine aldığı işi bitirmedikçe vekâleti veren bu işten dönebilir.

2) Havalede havaleyi alan kişi kendi iradesine ve isteğine göre hareket eder. Çünkü erkek bunu o kişiye temlik etmiştir. Vekâlette ise vekil olan kişi başka birinin iradesine göre hareket eder. Çünkü vekil olan kişi kendisine havale edilen işin sahibi değil vekâleti veren kişinin temsilcidir ve işi on kişinin adına yapandır.

3) Mutlak olan havale meclis-i havaleyle sınırlıdır. Vekâlette ise vekâlet mutlak olduğunda talak konusunda vekil olan vekâlet meclisinde boşama işini yapabildiği gibi bu işi daha sonraki bir zamanda da yapabilir.

4) Havalede erkeğin aklını yitirmesiyle batıl olmaz. Çünkü bu durumda havale şartı bağlamak anlamındadır. Vekâlette ise bu durum batıl olur. Çünkü erkeğin aklını yitirmesi erkeği ehliyet sahibi olmaktan çıkarmıştır. Vekâleti verenin ya da vekil tayin edilenin ehliyetinin yok olması vekâleti hükümsüz kılar.²²¹

Vekâletle boşamanın hükmü vekil tayin edilen kişi vekâleti veren kişinin sözünü yerine getirmekle sorumlu olmasıdır. Vekâleti verenin sözünü yerine getirmemesi halinde tasarrufları geçerli olmaz. Fakat vekâlet veren kişi izin verdiği zaman geçerli olur. Vekâleti veren zaman tayin etmezse vekil dilediği bir zamanda boşayabilir.

²²⁰ Mansûr b. Yûnus el-Behuti el-Hanbelî, *Keşşafül Kına*, 12. Cilt, Riyad, 1968, MektebetünNasr el-Hadisiyye, s.238-239

²²¹ İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, 3. Cilt, s.315-331

Fakat talâkta vekil tayin edilen kişi nikâhtaki vekil gibi vekâlet veren kişinin adına konuşan birisidir. Bundan dolayı mehr-i müeccel, mut'a ve iddet nafakası gibi talak haklarından olan şeylerden artık ondan talep edilmez.²²²

Eğer erkeğin hanımına havale ettiği talâk hakkını kadın yetkisini kullanarak boşanmışsa bu boşanmada sarîh olan talak lafızlarıyla meydana gelmişse bu ric'i talâk, kinayeli olan talâk lafızlarıyla meydana gelmişse bu da bâin talâk hükmündedir.²²³

İslam dini boşama yetkisini erkeğe vermiştir. Bu yetkisi elinde olan erkek yetkisini kendi kullanabileceği gibi karısına veya başka birine de devredebilir. Kişinin bu talâk yetkisini karısı dışında bir başkasına devretmesine tevkil, karısına devretmesine tefviz-i talâk denir.²²⁴

Ayrıca kadına bazı durumlarda da boşama hakkı verilmiştir. Erkeğin evlilik ortamının huzurunu bozan davranışlara sahip olması, erkekte bulunan bazı kusurlu durumlar, gaiplik durumu, nafakanın temin edilememesi vb. gibi hallerde kadın mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunabilir.

Kadının sahip olduğu bu haklar neticesinde eğer erkek talâk hakkını kadına devretmişse kadın istediğinde hâkim kararına gerek olmadan kendi yahut vekâlet vereceği bir kişi vasıtasıyla boşama kararını açıklayarak eşinden ayrılabilir.²²⁵

Eğer erkek kadına boşama hakkını devretmemiş ve yukarıda kadının mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunmasını gerektiren bir durum meydana gelmişse bu durumda da kadının vekâlet vereceği kişi mahkemeye başvurarak kadın adına boşanma talebinde bulunabilir.

²²² Kâsânî, *Bedâiu's-Senâi*, 3. Cilt, s.118-121

²²³ Serahsî, *el-Mebsûl*, 6. Cilt, s.197

²²⁴ Ebu Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s.323

²²⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, 3. Cilt, s.331-340

IX. KİŞİ EŞİNİ GIYABINDA BOŞAYABİLİR Mİ?

A. Geçmiş Dönem (Klasik Dönem) Kitle İletişim Araçlarının Değerlendirilmesi

Nikâh akdinin şartlarından olan meclis birliğinin yani kişilerin boşanma esnasında aynı yerde olmalarının gerekliliği hususunun talak konusunda yer almamasından dolayı²²⁶ konuyu yazı ile talâk, mektupla talâk ve elçi vasıtasıyla talâk konuları altında izah etmeye çalışacağız.

Hanefiler yazının eseri kalıcı olan ve gözle görülen şeklinde iki türlü olduğunu beyan ederler. İlki, bildiğimiz mektup vb. şeylerle karısının ismini ve adresini yazıp karısına hitaben “eşim filancaya” diye yazdıktan sonra “sen boşsun” diye yazar ve bu yazısı da açık bir şekilde talak lafzını ifade ederse bunun hükmü ise sarîh olan lafızlarla ifade edilen talakın hükmü ile aynıdır. Bu durum niyetinde boşama olmasa bile talak meydana gelir.²²⁷

Kişinin hanımına yazarken talak kastı olmasa, tereddüdü olsa yahut istişare amacıyla yazmış olsa bu karısına veya karısının velisine ulaşmadıkça boşanma meydana gelmez.

Kişinin boşanmayı kastederek yazısı elinden çıkmış olsa yazının elinden çıkmasıyla birlikte boşanma meydana gelir. Yazının karısının eline ulaşmasını şart olarak görmezler. Yani erkeğin talakı kastederek karısına yazmış olduğu yazı karısına ulaşmasa bile elinden çıktığı için talak vaki olur.

Yazdığı yazıda talak kastı olmadan elinden çıkarsa karısına ulaşmasa da sağlam olan görüşe göre boşanma meydana gelmez. Mâlikîler’e göre kişi karısını boşamak için bir elçi gönderse ve elçiye “söyle ona onu boşadım” demiş olsa elçinin erkeğin yanından ayrılmasıyla birlikte boşama meydan gelir. Elçinin kadına ulaşmasını beklemez.²²⁸

²²⁶ Kâsânî, *Bedâiu ’s-Senâi*, 3. Cilt, s.126

²²⁷ İbn Âbidîn, *Reddü ’l-Muhtâr ’ale ’d-Dürri ’l-Muhtâr*, 3. Cilt, s.247

²²⁸ İbn Cüzey, *el-Kavaninül Fıkhiyye*, s.153

Şâfiî mezhebinin görüşü Mâlikî mezhebinin görüşü gibidir. Yani bir kişi karısını boşamış olduğunu açık bir şekilde yazmış olsa fakat buna niyet etmese boşama meydana gelmez. Şâfiîler yazmanın boşama için olabileceği gibi kişinin yazısının güzelliğini denemek içinde olabilir görüşünü de söylemişlerdir. Bundan dolayı sadece yazmayla boşama olmaz. Fakat boşamaya niyet ederse açık olan görüşe göre talak vaki olur. Şâfiîler yazı ile olan boşamanın sadece karısından uzakta olan kişi hakkında geçerli geçerli olacağını ifade ederler.²²⁹

Mesela bir kişi karısının boş olduğunu sarıh ve kinayeli bir ifadeyle bir kâğıt üzerine yazmış olsa ve boşamada niyeti de olsa ancak bu durumu mektubunun karısına ulaşmasına bağlasa mektubu karısına ulaşırsa boşama gerçekleşir. Mektubun kadına ulaşmaması veya mektuptaki yazıların silinmesi halinde boşama meydan gelmez.

Erkek okuma ve yazması olan karısına mektup yazmış olsa “bu mektubumu okuduğun zaman boşsun” demiş olsa kadın bunu okuyunca erkeğin şartı yerine gelmiş olacağı için boşama yerine gelir. Mesela erkeğin yollamış olduğu bu mektubu başka biri okumuş olsa sahih olan görüşe göre kadının bu mektubu okuma imkânı varken başka biri okuduğu için talâk vaki olmaz. Okuma ve yazma bilmiyorsa mektup kendisine okununca talak vaki olur.²³⁰

Hanbelîlerde Şâfiî ve Mâlikîlerle aynı görüşe sahiptir. Erkek karısını boşamak için mektup yazıp niyet ettiyse talâk vaki olur. Çünkü bunlara göre yazı olayı boşamayı ifade eden harflerdir. Bu harflerle erkek boşamayı yazar maksadı anlaşılır ve niyette ederse sözle ifade edilen boşama gibi geçerli olur. Çünkü yazı işi yazanın yerini alır. Buna delil olarak ta şunu söylerler: Hz. Peygamber(sav) Allah (cc)’ın kendine vermiş olduğu davayı tebliğ göreviyle görevlendirilmiştir. Bazılarına bu tebliği sözle gerçekleştirdiği gibi bazılarına da mektupla gerçekleştirmiştir. Nitekim bu tebliğ görevini devlet başkanlarına mektup yazarak yerine getirmiştir.

Erkek boşamayı yazmış olduğu mektubun karısına ulaşmış olmasına bağlasa bu durumda Hanbelîler Şâfiîlerle aynı görüştedir. Yani mektup erkeğin karısına eksiksiz

²²⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 4. Cilt, s.463

²³⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtaç*, 4. Cilt, s.463-464

bir şekilde ulaşırsa talâk vaki olur. Mektubun ulaşmamış olması ve mektuptan yazıların silinmesi durumunda talâk vaki olmaz. Bu durum erkeğin karısına yazdığı mektubu okumasına bağlaması durumundakiyle aynıdır. Yani Şâfiîlerin görüşüyle aynı görüşlerdir. Yani erkek okuma ve yazması olan karısına mektup yazmış olsa “bu mektubumu okuduğun zaman boşsun” demiş olsa kadın bunu okuyunca erkeğin şartı yerine gelmiş olacağı için boşama yerine gelir. Mesela erkeğin yollamış olduğu bu mektubu başka biri okumuş olsa sahih olan görüşe göre kadının bu mektubu okuma imkânı varken başka biri okuduğu için talak vaki olmaz. Okuma ve yazma bilmiyorsa mektup kendisine okununca talak vaki olur.²³¹

Kısacası şunu belirtmek gerekir ki yazıyla boşama konusunda esas olan niyettir. Niyet olduğu zaman talak vaki olur. Tabii bu durum cumhura göredir. Hanefîlerin görüşüne göre kadının ismi ve adresi yazılı olan mektup sarîh lafızlarla yapılan boşama gibi olduğu için boşama meydana gelir. Kadının ismi ve adresi yazılı olmayan mektup ise kinayeli lafızlarla yapılan boşama gibi olduğu için kişinin niyetine bakılır.

Elçi ile talak erkeğin uzakta olan karısına boşadığını söylemek üzere birisini göndermek suretiyle yaptığı boşamadır. Elçi bu durumda erkeğin boşama talebini aynı şekilde kadına iletir. Bu durumun hükmü sarîh olan lafızlarla yerine getirilen boşamanın hükmüyle aynıdır. Yani boşama meydana gelir. Çünkü elçi bu durumda kendisini gönderen kişinin sözünü aynı şekliyle kadına aktarır. Bundan dolayı elçinin sözü gönderen kişinin sözü gibidir.²³²

B. Günümüz Dönemi Kitle İletişim Araçlarının Değerlendirilmesi

Günümüz kitle iletişim araçları olan email, telefonla msj veya sosyal medya araçlarından yapılan boşama klasik dönemde yapılan yazı ile ve mektup yoluyla boşama gibi değerlendirilebilir. Çünkü teknolojik şartların gelişmesiyle insanların

²³¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7. Cilt, s.487-488

²³² Kâsânî, *Bedâiu 's-Senâi*, 3. Cilt, s.126

artık mektup gibi haberleşme araçlarını bırakıp çağımız iletişim araçları olan email, msj vb. haberleşme araçlarını kullanmaya geçmiştir. Konunun başında da bahsettiğimiz gibi boşama eylemi sarih veya kinayeli lafızlarla yapılır. Yine boşama da meclis birliği şart değildir.²³³ Bunların yanında bunlarda yazı aracı olduğu için boşama meydana gelir.²³⁴ Yani kişi bu haberleşme araçlarını kullanarak da karısını gıyabında boşayabilir.

Bütün bu bilgiler ışığında şunu söyleyebiliriz ki boşama eylemi erkeğin sarih veya kinayeli olan lafızları kullanarak gerçekleştirmiş olduğu bir durumdur. Boşamanın geçerli olması için erkek ve kadının aynı yerde yani meclis birliğinin olması şart değildir.²³⁵ Yani erkek eşini gıyabi olarak da boşayabilir. Bu durum yazı ile olabileceği gibi elçi vasıtasıyla da olabilir. Hatta bu konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber karısını gıyabında boşamış olan bir adamın boşamasını geçerli saymıştır.²³⁶

²³³ Kâsânî, *Bedâiu 's-Senâi*, 3. Cilt, s.126

²³⁴ Serahsî, *el-Mebsûû*, 6. Cilt, s.143-144

²³⁵ Kâsânî, *Bedâiu 's-Senâi*, 3. Cilt, s.126

²³⁶ Müslim, Talâk, 39, (1480)

SONUÇ

Boşamanın, Allah'ın sevmediği durumlardan biri olduğu Hz. Peygamber'in hadislerinde vurgulanmaktadır. Buradan hareketle birbirine uyum sağlamayan eşlerin ömür boyu birbirlerine mahkûm oldukları anlamını çıkarmamak gerekir. Çünkü gönül birlikteliği olmayan eşlerin kâğıt üzerinde evli olmalarının hiç birine yarar sağlamayacağı açıktır. Fakat mecbur olmadıkça, herhangi bir neden olmaksızın boşanmaya karar vermemek gerekir.

İslam dini boşama yetkisini erkeğe vermiştir. Erkeğin bu yetkiyi keyfi olarak kullanması hoş bir durum değildir. Çünkü İslam dininin genel hükümlerine bakıldığında erkek hanımına kötü muamelede bulunamaz, onu sebepsiz olarak boşayamaz, istediği gibi hiçbir neden yokken terk edemez.

Kur'an'ın ifadesiyle birbiriyle sükûn bulmaları için insanları iki ayrı cinsten yani kadın ve erkek olarak yaratıldığı buyurulmaktadır. Neslin devamı açısından evlilik birlikteliğinin kurulması gereklidir. Bunu yanında farklı huy, anlayış ve karaktere sahip olmaları nedeniyle mutlu ve huzurlu bir ortamda hayatlarını devam ettirmeleri mümkün olmayabilir.

Bu gibi durumlar vaki olduğunda geçimsizliğin kadından kaynaklanması halinde erkeğin hemen boşama yoluna gitmemesi ve evlilik birlikteliğini devam ettirmeye yönelik İslam'ın belirttiği tedbir ve çarelere başvurulması gerekir. Başvurulan tedbir ve çarelere rağmen anlaşmaya varılamadığında en son çare olarak boşamaya gidilmelidir.

Bunu yanında kadının bir takım hallerde boşama yetkisinin olduğu açıktır. Aile içinde olan ve erkekten kaynaklanan geçimsizlikler, erkekte bulunan bir takım fizyolojik kusurlar, erkeğin gaib olması, nafakayı temin etmeme gibi durumlar da kadın mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunabilir.

Sarhoşluk durumunda yapılan boşamalar İslam hukukçuları tarafından değerlendirilmiş ve çoğunluğa göre bu durumdaki boşamaların geçerli olduğu belirtilmekle birlikte istisnai olarak sarhoşken yapılan boşamaların geçerli olamayacağına dair görüş beyan edenler de olmuştur.

Kişinin kendi iradesini kaybedip ne dediğinin ve ne yaptığının farkında olmayacak derecede yaptığı boşama sinir krizi haline ulaştığında geçerli olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Mahkemelerce verilen boşama kararının İslam hukukuna göre bir bâin boşama olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nikâh akdinde olduğu gibi talâkta da vekâletin geçerli olacağı ulaştığımız genel sonuçlardandır.

Sonuç olarak İzmir İl Müftülüğü fetva hattına gelen talâk ile ilgili değerlendirdiğimiz sorular itibariyle şunu diyebiliriz. Talâk ile ilgili konuların toplum açısından oldukça önemli olduğu aşikârdır. Bu gibi çalışmaların daha da genişletilerek yapılması insanların aile hayatıyla ilgili problemlerinin çözümü adına büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- AYBAKAN, Bilal, DİA, *Vekâlet*, XLIII, Ankara, 2003
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul 1955
- BUHÂRÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhari*, Beyrut 2002
- CEVZİYYE, Ebu Abdullâh Şemseddin Muhammed İbn Kayyim, *İğasetü'l-Lehfan fi Hükmî Talakı'l-Ğadban*, el-Mektebetü'l İslami, Beyrut 1988
- ÇEKER, Orhan, *İslam Hukukunda Akitler*, Konya, 2014
- ÇOLAK, Abdullâh, *İslam Aile Hukuku*, Ensar Yayıncılık, İstanbul 2019
- DİMEŞKÎ, Ebül-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kuraşî, *Tefsîrul-Kur'âni'l-Azîm*. Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 1998
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul 2020
- EBÛ DAVÛD, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Beyrut, 2005
- EBU ZEHRE, Muhammed, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 2005
- ERTURHAN, Sabri, "İslam Hukuku Açısından Öfkeli Şahsın Talakı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2002
- GÖZÜBENLİ, Beşir, DİA, *Mefkud*, Ankara, 2003
- HANBELÎ, Mansûr b. Yûnus el-Behuti, *Keşşafül Kına*, Mektebetün-Nasr el-Hadisiyye, Riyad 1968
- İBN CÜZEY, Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Abdullâh, *el-Kavaninül Fıkhiyye*, 2010
- İBN HAZM, Ebu Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said Ez-Zâhiri, *El MuhalbilAsar*, Beyrut 2010

İBNÜ'L HÜMÂM, Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid, *Şerhu Fethu'Kadir*,

Lübnan 1970

İBN RÜŞD, *Bidâyetü'l Müctehid ve Nihâyetü'l Muktesid*, Kahire 2004

İBN KUDÂME, *el- Muğnî*, Mektebetü'l-Kahire, Kahire 1968

İSFEHANÎ, Ebu Şuca, *Gâyetü'l-İhtisâr* (çev. Nizameddin Ersöz), İstanbul 2005

KAHVECİ, Nuri, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul 2014

KÂSÂNÎ, Ebu Bekr b. Mes'ud b. Ahmed, *Bedâ'i 'u 'ş-şanâ'i*, Darü'l Kütübü'lİlmiyye,

Beyrut 1986

KAZVÎNÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, *Sünen-i İbn Mâce*, 2009

KUR'AN-I KERÎM MEÂLÎ çev. Halil ALTUNTAŞ- Muzaffer ŞAHİN, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011

KUŞEYRÎ, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *Sahih-i Müslim*,

Riyad 2006

MÂVERDÎ, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *el-Havi'l-Kebir*,

Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 1999

MALİK b. ENES, *el-Müdevvene*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 1994

MERGİNÂNÎ, Ebu Bekir, *el- Hidâye*, Beyrut 2010

MEVSİLÎ, Abdullah bin Mahmud, *el-İhtiyâr li-ta 'lîlî 'l-Muhtâr*, Kahire 1937

MEYDÂNÎ, Abdülganî el-Guneymî, *el-Lübâb fî şerhi 'l-Kitâb*, Lübnan 2010

MUTLU, İsmail, *Hanefî ve Şafilere Göre Evlilik ve Aile*, Mutlu Yayınları,

İstanbul, 1995

NESÂÎ, Ebu Abdirrahman Ahmed bin Şuayb bin Ali el-Horasânî, *Sünen-i Nesâî*,

Mektebetü'l Matbuati'l İslamiyye, Halep 1986

NESEFÎ, Ebu'l-Berakat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Kenzü'd-dekâ'ik*,

Darul Beşairul İslamiyye Beyrut 2011

NEVEVÎ, Ebu Zekerriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref, *el-Mecmu Şerhu'l Mühezzebe*

Daru'l Fikr, Beyrut 2010

SERAHSÎ, Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsûṭ*, Beyrut 1993

ŞÂFÎÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, *el-Ümm*, Beyrut 1990

ŞEYBÂNÎ, Muhammed b. Hasan, *el-Câmi 'u'l-kebîr*, Beyrut 2000

ŞİRBÎNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el Hatîb, *Muğni'l-Muhtaç*, Beyrut 1994

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen-i Tirmizî*, Beyrut 1996

YAMAN, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul 1999

YILDIRIM, Mustafa, *Mecelle'nin Külli Kaideleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları,

İzmir 2005

ZUHAYLÎ, Vehbe, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, İstanbul 1994

İTERNET KAYNAKLARI

<https://kurul.diyagnet.gov.tr/Cevap-Ara/865/mahkeme-karariyla-bosanan-esler--dinende-bosanmis-olurlar-mi-?> (15.11.2021)

<https://kurul.diyagnet.gov.tr/Cevap-Ara/854/sarhos-iken-yapilan-bosama-gecerlimidir-?> (05.09.2021)

18.06.1927 tarih ve 622, 623, 624 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

27.11.2007 tarih ve 26728 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun

[https://idilsuaydin.av.tr/tenfiz-ne-demek?\(09.05.2022\)](https://idilsuaydin.av.tr/tenfiz-ne-demek?(09.05.2022))